

DE SCHOUW

GEWIJD AAN HET KULTUREELE LEVEN IN NEDERLAND

INHOUD

OMSLAG: OUDE HUIZEN IN SOEST – *Foto: Städtisches Verkehrsamt Soest*

DE SCHOUW

HALFMAANDELIJKSCH ORGAAN VAN DE NEDERLANDSCHE KULTUURKAMER, GEWIJD AAN HET KULTUREELE LEVEN IN NEDERLAND

HOOFDREDACTEUR: Prof. Dr T. GOEDEWAAGEN
REDACTIESECRETARIS: D. Fr. H. SAMPIMON
Administratie: Uitgeverij „De Schouw", 's-Gravenhage,
J. P. Coenstraat 26. Telefoon 771066. Giro 446173

Bijdragen, brieven en boeken ter bespreking zende men aan den redactiesecretaris, J. P. Coenstraat 26, 's-Gravenhage. Bij ongevraagde bijdragen postzegels voor mogelijke terugzending insluiten

Abonnementsprijs voor niet-leden van de Kultuurkamer
voor Nederland f 10.– per jaar; voor buitenland f 15.–
per jaar; losse nummers f 0.50 per nummer

K 1167

HET DICHTERCONGRES IN WEIMAR

DOOR PROF. DR J. DE VRIES

Ik zag Weimar in het vorige voorjaar, toen de crocussen schitterden [illegible] groen [illegible] kwamen en [illegible] de straten [illegible] in een [illegible] boomen [illegible] bloeiden in de parken en [illegible] kastanjes voor het tuinhuisje van Goethe. Weimar zal, zoolang Duitschland bestaat, blijft, de stad van Goethe zijn. Het zijn waarlijk niet alleen de zichtbare herinneringen aan zijn dichtersleven, behalve het tuinhuis ook de statige, breedgebouwde woning, die het onmogelijk maken Goethe te vergeten. Want hier is Goethe door tegenwoordig [illegible] in de nieuwe moderne buitenwijken, [illegible] de [illegible] Goethe, die door de [illegible] blijven rondwaren, maar het is de [illegible] die Weimar [illegible].

[illegible] Europeesche schrijvers te [illegible] dan Weimar, [illegible] op [illegible] geest van [illegible] [illegible] gevraagd [illegible] wat [illegible] [illegible] [illegible] gedragen [illegible] en [illegible] [illegible].

[illegible] dat in de [illegible] [illegible] opgeheven [illegible] het [illegible] [illegible] volken, [illegible] was [illegible] in [illegible], dat is zonder twijfel [illegible]

schrijver aan het gastvrije onthaal en de voortreffelijke regeling der Duitsche gastheeren. Wij zijn ervan overtuigd, dat de hoffelijkheid en de waarlijk [illegible] ontvangst ook aan de Fransche dichters, die aan de besprekingen deelnamen, den indruk zullen hebben gegeven, dat de aanwezigheid van zooveel vreemde gasten op hoogen prijs gesteld werd.

De voorzitter, Hans Carossa, ontbrak helaas. Wie gezien had, hoe zijn stille, ingetogen figuur op de bijeenkomst van het voorjaar een stempel van waardigheid gedrukt had, betreurde het, dat ongesteldheid hem verhinderde dit tweede [illegible] te leiden. Intusschen, de Fransche schrijver [illegible] heeft den stijl, door Carossa [illegible] ingewijd, op meesterlijke wijze gehandhaafd. En dank zij den secretaris, dr Koch, verliepen de besprekingen wederom op dezelfde [illegible] en zakelijke wijze als in de vorige [illegible].

[illegible] op beide bijeenkomsten is, dat de Europeesche vereeniging van schrijvers een vasten vorm gekregen heeft. Een organisatie is geschapen, die de letterkundigen van Europa omvat, voorzoover [illegible] de nieuwe Europeesche orde. Een vergelijking met [illegible] op en in [illegible] tusschen de vertegenwoordigers van gisteren en van morgen. [illegible] het groote verschil in [illegible] ter zijde [illegible] reeds kenbaar, dat deze vereeniging zich tot Europa beperkt, omdat zij de kultuur van ons werelddeel [illegible]. Zij is dit, omdat zij, naar de woorden van een door [illegible] manifest, opgericht werd in den tijd, dat de [illegible] van Europa [illegible] is, en de [illegible] tot [illegible] het vaste geloof, dat de geestelijke

waarden van onze volken, uit gemeenschappelijke wortels en in onophoudelijke wisselwerking gegroeid zijn. De gedachte aan het organische leven ook van de kultuur heeft er toe geleid, alleen die geestelijke krachten samen te bundelen, die krachtens haar aard en haar oorsprong een onverbrekelijke eenheid vormen.

Die Europeesche eenheid is door de eeuwenlange geschiedenis van ons werelddeel aanwezig; zij moet echter aan velen onzer nog bewust gemaakt worden. De volkeren, en dus ook hun geestelijke leiders, leefden in de verschillende hoeken van Europa hun eigen leven en er vlogen nog al te weinig vogels van inniger verstandhouding heen en weer. Nu wij allen staan voor de geweldige taak om Europa te maken tot iets meer dan een geografisch begrip of een schuchter beleden ideaal, en wel tot een waarachtig doorleefde realiteit moeten ook de scheppende kunstenaars zich hun onderlinge saamhoorigheid en afhankelijkheid bewust worden. Het is van belang vast te stellen, dat in de doelstellingen van deze organisatie de behartiging van economische en sociale belangen op de allerlaatste plaats staat, gewichtiger is de ontmoeting en de rechtstreeksche gedachtenuitwisseling van de Europeesche letterkundigen, zoowel als het voortdurende onderlinge contact door middel van boek en tijdschrift. Zeker zullen de geregelde bijeenkomsten in Weimar een krachtige steun zijn om de idee der Europeesche eenheid ook op het gebied der literatuur te verwezenlijken.

Natuurlijk, het zal een eenheid zijn, die rijk aan verscheidenheid is. Noemen wij Europa niet in en tegen zichzelf verdeeld, het is toch zoo rijk geleed, dat een eentonige gelijkvormigheid waarlijk niet te vreezen zal zijn. Reeds de voertalen van de congressen gaven daarvan een treffend bewijs; naast het Duitsch ook het Fransch en het Italiaansch, waaraan op uitdrukkelijk verlangen der betrokken delegatie nog het Spaansch werd toegevoegd. De verhouding van één Germaansche tegenover drie Romaansche talen geeft geen adaequaat beeld van het werkelijke aandeel, dat de verschillende volken aan het ontstaan en het in stand houden van deze organisatie hebben. Het duiveltje van den nationalen hoogmoed stak bijwijlen zijn paars-rooden kop omhoog en meende zelfs het recht van Weimar op het herbergen van zooveel uitnemende vernuften te mogen betwisten. Een laatste herinnering aan een verdeeld verleden of reeds aankondiging van een nieuwen strijd, die voor de idee der Europeesche eenheid zal moeten worden gestreden?

Congressen zijn het belangrijkst in datgene, wat zich in margine afspeelt. De voltallige bijeenkomsten der deelnemers zijn het noodzakelijke vuurwerk bij het stille feest der intieme hoekjes, waar menschen elkander in rustige samenspraak leeren verstaan. Hoe grooter het aantal deelnemers, hoe gewulder het programma, des te minder de gelegenheid tot zulke vruchtbare gestolen uren. Misschien dat daarom ook de bijeenkomst in Maart een dieper bevrediging achterliet, dan het luisterrijker en grootscher opgezette congres van October.

Opvallend was het onderscheid tusschen de vertegenwoordigers van die volken, waar de nieuwe orde reeds een feit geworden was en die andere, waar de zware strijd nog in vollen gang was. Ginds de rustige zekerheid van hen, die bouwen op een vasten grondslag, hier het soms ontmoedigend gevoel als eenzamen op een ver vooruitgeschoven voorpost te moeten strijden. Dezen mochten kracht en vertrouwen putten in den kring der gelijkgestemden, zij wisten dat zij straks weder de wacht zouden betrekken in een geestelijken strijd, die door de wapens van haat en verkleinmaking, leugen en laster een voortdurende kwelling is. Maar wat die anderen bezaten, hadden ook zij slechts door den inzet van hun gansche persoonlijkheid kunnen veroveren; waarom zouden wij klagen, waar wij hen, die denzelfden strijd doorstaan hadden, en daarin hadden gezegevierd, ons tot voorbeeld konden stellen? Ook op het gebied des geestes kost elke overwinning op een verleden, dat schoon gestorven zich niet ten grave wil laten dragen, een bitter leed.

Zij, die gekomen waren van de strijdende geestelijke fronten, keerden gepantserd terug. Maar dat zij niet vervuld waren van haat en woede, maar integendeel gelouterd waren door mededoogen en liefde voor de tegenstanders, die toch ook hun broeders waren, dat dankten zij zeker het meest aan die enkele jonge dichters, die aan het werkelijke front in het Oosten gestreden hadden. Zij konden vertellen van de gruwelen van dezen meedoogenloozen oorlog, van de blinde vernietigingswoede der Bolsjewisten, maar zij zwegen daarover stil en behielden die duistere beelden in een schroomvallig verborgen herinnering. Maar hun oogen straalden van een stil en helder licht, dat plotseling in de helsche beproeving van den oorlog in hen was opgegaan: een licht van mildheid en liefde, van stille aandacht voor het leven, van mannelijke vertrouwdheid met den dood. Zij waren, hoe jong zij ook mochten zijn, onze meerderen door een levenservaring, die hen had doen rijpen tot een edeler menschelijkheid. Zij konden zich sterk voelen, omdat zij in het aangezicht van den dood hadden standgehouden, maar zij waren zacht en innig geworden, omdat zij het goede leven zoo tallooze malen uit de handen van een genadig lot hadden mogen ontvangen. Het doorzielde gelaat van Hans Baumann, die het stuk front, waarop hij ingezet was, liefhad in haast als den akker, waarop de boer zijn ploeg drijft, zal mij bemoedigend en sterkend door vele moeilijke dagen begeleiden. Ook op dit congres van Europeesche dichters heeft het strijdend front een onuitwischbaar stempel gedrukt.

OP DE BREUKRANDEN DER HISTORIE

DOOR DR J. VAN HAM

Er is wel [illegible] waarin de [illegible] openbaart, [illegible] voor [illegible]. Daaruit [illegible] de bewondering voor het grootsche, het verlangen naar de zuiverheid van het oerbegin, en het besef van eigen waardigheid. Immers, langs den weg der historie grijpt de mensch terug naar zijn oorsprong, naar den goddelijken stamvader, waarin hij doordrongen [illegible] der bloed[illegible] stam en [illegible]

[illegible] nie[illegible] in[illegible] co[illegible] geslachtsreeksen, [illegible] del [illegible] dien nieuwe begin [illegible] menschheid [illegible] daar een paradijs [illegible].

De [illegible] — in den aanvang der wereldlijke literatuur — mythe der goden [illegible] vloeien [illegible] op de scheppings[illegible] [illegible] mythe [illegible] is [illegible] begin van [illegible] en h[illegible] in de mythe lo[illegible]

Het ontw[illegible] zich dus eenerzijds in de behoefte aan de duiding van de gansche schepping, in het contact met de wereldordenende macht van den Alvader, in het deel hebben aan de algemeene menschelijkheid, en anderzijds in het [illegible] geven aan de volksmythe.

Zoo staan dus naast de godenliederen der Edda de heldenliederen en het Nibelungenepos. Zoo vormen van de wereldsagen van Babylonië, Indië, Griekenland, Rome de mythologieën den onder- en achtergrond.

Bij elke kultuurverschuiving of -verplaatsing [illegible] [illegible] of meer. Op de breukranden der kultuurontwikkeling [illegible] herwaardeering van [illegible] en van de volksmythen.

Het ligt voor de hand, [illegible] [illegible]

Een [illegible] [illegible] bevordering van [illegible] wil [illegible] het [illegible] Germaansche [illegible] op [illegible]

[illegible] de [illegible] bewondering [illegible] die [illegible] en voor het [illegible] wereld v[illegible] In [illegible] perioden [illegible] waarin de Germaansche volksmythe [illegible] liederen [illegible] [illegible] het [illegible] der tegenstellingen [illegible] de [illegible] is daar voorbij, de aantrekkelijkheid der ontmoeting maakt plaats voor den drang naar daden, naar schoonheid en vreugde.

Het is geen toeval, dat het vooral de Germaansche volken zijn geweest, die aan deze kruistochten deelnamen. Volgens de jongste inzichten zijn het ook Germaansche zangers geweest, [illegible] hebben gevormd [illegible] ridderepen, waarin dit [illegible] en waarvan Karel de Groote de centrale figuur is. Dit heilige en held hier [illegible] vroolijk [illegible] in het kruisridderideaal. Trouwens, [illegible] Karel den Grooten [illegible] [illegible] genoeg om te veronderstellen, dat ook de beide [illegible] bij [illegible] opgenomen, [illegible] vrouwe[illegible] spookjes[illegible]

ernst en den grond der werkelijkheid en in den spot van Cervantes gaat de ridderroman onder.

Intusschen had de ridderwereld ook maatschappelijk haar bestaansrecht verloren.

In de 16e eeuw grijpen weer veranderingen plaats van bijna even verstrekkende beteekenis als die uit den tijd der volksverhuizing.

Een herwaardeering van den godsdienst vindt plaats door de Hervorming, welke haar beslag voornamelijk krijgt in en door de Germaansche volken.

In dezen tijd grijpt een nieuwe statenvorming plaats; het is o.a. de tijd van de stichting van ons zelfstandig volksbestaan. Lofredenen op de taal, op eigen volkskarakter, zelfs het gestalte geven aan een nationale mythe (Baeto, Gijsbrecht van Aemstel) geven duidelijk aan, dat we ons inderdaad op een breukrand der historie bevinden. Overigens zijn humanisme, renaissance, kapitalisme, de moderne staat, uitingen van een tijdgeest, die sterk zuidelijke trekken vertoont, die hier wel een eigen verwerkelijking vonden, veel energie wakker maakten, maar ook eigen kunst, wetenschap en maatschappelijk bestel vervormden en daardoor op den duur een belemmering en een bedreiging voor het volkskarakter werden. In de kunst van Hooft ligt de geestige, feestelijke zwier en de gemanieerdheid van de renaissance misschien wel het beste te kijk, terwijl de dichtgenootschappelijke geest, de arcadische literatuur en het klassicistisch drama het best aangeven wat ik bedoel met de bedreiging: in het volkomen terugdringen van een volkseigen kunst door een met [illegible] binnengehaalde vreemde kultuur.

Aan het eind van de 18e eeuw valt de rationalistische godsontroning samen met de erkenning van de rechten van het individu, d.w.z. het wegnemen van den mythischen zin van het volksbegrip. Uit de Romantiek [illegible] het geloofsleven nieuwe impulsen; in dezen [illegible] is immers een rijk gemoedsleven hoofdmoment der beweging. In de Romantiek hebben de Germaansche volken de leiding. Ons land, dat sterk verburgerlijkt, verziekt van den rationalistischen geest was en den Franschen tijd weinig heroïsch beleefde, heeft den aanvang der Romantiek zwak verwerkt.

De veranderingen, die in de 2e helft van de 19e eeuw plaats grijpen in Europa, mogen niet van zoo wereldschokkende beteekenis zijn als de hiervoor behandelde, toch zijn de Februari-revolutie, het ontstaan van de Duitsche en Italiaansche eenheid en de kultureele vernieuwingen (ik noem voor ons land alleen maar de Haagsche en Amsterdamsche schilderschool, onze beweging van '80, de vernieuwingen op het gebied der architectuur en de muziek) gewichtig genoeg om te veronderstellen, dat ook de beide grootheden, die ik fundamenteel betrokken acht bij elke wending in de geschiedenis, ook toen een eigen karakterwijziging zullen hebben ondergaan.

Het impressionisme is wel het meest typische voor dezen tijd. Kenmerk voor het impressionisme is o.a. het vervagen der contouren, het ineenvloeien der kleuren, het ondogmatische, het momenteele der gevoelsgewaarwording.

Voor het religieuse is de pantheïstische godsaanbidding die Windekind Johannes onderwijst, wanneer zij van den duintop over zee naar de ondergaande zon staren, kenmerkend. Burgerlijk-liberaal wordt dan de godsdienst boven geloofsverdeeldheid.

Zoo gaat het ook met de volksgedachte: wereldburgerschap neemt de plaats in van vaderlandsch gevoel. Zelfs de grootste bewonderaar van Potgieter, Albert Verwey, heeft ondanks zijn bezinning op het verleden niets van Potgieters trots op onze grootheid, niets van den drang om den ouden fieren geest te doen herleven. Verwey's breuk met Stefan George berust voor een niet gering deel dan ook op het feit, dat George geloofde in de roeping van het Duitsche volk en Verwey slechts vertrouwen had in een bovenvolkelijken humanistischen geest der besten.

Zoo werden in het eind der 19e eeuw alle wezenlijkheden vervaagd tot algemeenheden.

Ten slotte onze eigen tijd. Dat de tijd, dien wij beleven, veranderingen brengt van zoo ingrijpenden aard als die der 16e eeuw of van de eerste eeuwen onzer jaartelling, is reeds [illegible] betoogd en [illegible]. Dat godsdienst en volksmythe hierbij op het levendigst betrokken zijn, is zoo in het oog springend, dat ik geen open deur zal trachten te ontsluiten.

Het is voor het aangeven van het karakter van de omvorming, welke in onzen tijd plaats grijpt, voldoende op het biologische moment te wijzen. Het biologische beginsel is in zijn eersten aanvang een confrontatie met de volksmythe en in zijn uiterste consequentie met de scheppingsmythe. Dit kan volkomen binnenchristelijk en buitenchristelijk beleefd worden, maar is in beide levenssferen van omvormende beteekenis.

Het duidelijkste voorbeeld van letterkundige verwerkelijking dezer beginselen zijn de zoogenaamde bloed- en bodemromans, gelijk ik die aan het slot van mijn opstel over het landelijke in de kunst besprak. Het leeft echter in alle genres.

Toen ik mij zette tot het schrijven van dit artikel, was mijn plan een overzicht te geven van de wijze waarop de letterkundigen het historische in hun werk gestalte gegeven hadden. Bij de voorbereiding van het opstel kwam echter de gedachte aan de noodzakelijkheid op, om de letterkundige begeleidingsverschijnselen der groote historische wijzigingen volgens een algemeen principe te ordenen. Ik meen, dat dit mij storenden uitleg in mijn komend artikel over de letterkundige verwerking van het historische kan besparen.

Deutsches Theater in den Niederlanden

Scène uit „Don Giovanni" van W. A. Mozart, opgevoerd ter gelegenheid van de opening van het „Deutsches Theater in den Niederlanden". *Foto: Stapf*

Donderdag 19 November j.l. vond de smaakvolle opvoering van Mozart's „Don Giovanni" plaats ter gelegenheid van de plechtige opening van het „Deutsches Theater in den Niederlanden" door den Rijkscommissaris, Rijksminister Dr. Seyss Inquart.

De voorstelling werd o.a. bijgewoond door Rijksminister dr J. Goebbels, den Rijkscommissaris en vele andere Duitsche en Nederlandsche autoriteiten.

Prof. dr T. Goedewaagen wijdde aan het „Deutsches Theater" in het maandblad „Nederlandsch-Duitsche Kultuurgemeenschap" een beschouwing, waaraan wij het volgende ontleenen:

„In verschillende opzichten zijn de volken van Europa tegenover elkaar leermeester en leerling en vullen zij elkander aan.

Duitschland met zijn geweldige traditie en zijn toekomst op dit gebied staat ook hier als het hart van Europa temidden van de volkeren en is in staat hen zijn invloed te doen ondergaan.

Voor ons volk kan dit slechts als een prikkel en veredelend werken. En daarom begroeten wij met groote vreugde het oogenblik, waarop het „Deutsches

Theater in den Niederlanden" zijn werkzaamheden aanvangt.

Sinds de Europeesche oorlog heeft het theater te onzent ons vooral de vruchten van een individualistische, relatieve en sceptische mentaliteit doen plukken. Het „amusement" — dikwijls in oppervlakkigen vorm, maar ook veelal met een dieperen zin — was heerscher: het gezelschapsstuk, een dikwijls in cynisme ontaardende vertooning, „geest" zonder geest, „interessant" zonder ideëelen grondslag.

Men wendde zich daarom naar Frankrijk, Engeland en Rusland, ja, men kreeg het gedaan in de Germaansche landen juist diè, iedere gemeenschap ontkennende, joodsche, of door joden besmette krachten te ontdekken, die ons Volk geen beschaving, steun en opbouw konden verschaffen.

Destemeer begroeten wij het „Deutsches Theater", dat — ook in tijden van bestrijding — altijd groote en waarachtige gemeenschapsproblemen tot een openbaring gemaakt heeft en, als alle klassieke dramaturgie, aan de ethische, paedagogische, politieke en religieuse zending van het theater geloofd heeft.

In dezen geest kan het „Deutsches Theater" het Nederlandsche publiek voor het theater opvoeden en den Nederlandschen tooneelschrijver en -speler zich van de diepste grondslagen van de ethiek der gemeenschap bewust doen worden.

Het gemeenschappelijke kultureele terrein der beide volkeren waarborgt het welslagen van deze Duitsche zending.

Scène uit „Don Giovanni" van W. A. Mozart, opgevoerd ter gelegenheid van de opening van het „Deutsches Theater in den Niederlanden". *Foto: Stapf*

VERORDENINGEN EN BESCHIKKINGEN

DOOR MR DIRK J. H. W. SPANJAARD

Artikel 17 van de Verordening No. 211/1941 van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied, betreffende de Nederlandsche Kultuurkamer, luidt:

„(1) De Nederlandsche Kultuurkamer bezit binnen het kader van haar taak verordenende bevoegdheid in den zin van artikel 153 der Grondwet.

(2) Deze verordenende bevoegdheid wordt door den President der Nederlandsche Kultuurkamer uitgeoefend."

Bekend kan worden verondersteld, dat artikel 153 der Grondwet de mogelijkheid opent om verordenende bevoegdheid te geven aan lichamen, welke zijn ingesteld voor bepaalde beroepen en bedrijven en groepen daarvan, alsmede voor het beroeps- en bedrijfsleven in het algemeen, teneinde regelend op te treden.

In artikel 17 der Kultuurkamerverordening wordt dus aan den President de bevoegdheid gegeven tot het afkondigen van verordeningen, welke bindend zijn voor allen, werkzaam op het door de taak van de Kultuurkamer bestreken gebied. Naast het begrip verordening kent de Verordening No. 211/1941 echter ook het begrip beschikking. In het eerste lid van artikel [illegible] wordt n.l. bepaald: „Binnen het kader van de taak van de Nederlandsche Kultuurkamer kunnen zoowel de President als de organen der Kultuurkamer, welken hij daartoe machtiging heeft verleend, [illegible] der Kultuurkamer in afzonderlijke gevallen beschikkingen geven:

(1) betreffende de uitoefening van de werkzaamheden, in verband waarmede het lidmaatschap der kamer verplicht is;

(2) betreffende hun deelneming aan de werkzaamheden der kamer;

(3) [illegible] en voor zoover zulks bij een [illegible] bij artikel 17 uitgevaardigde verordening [illegible]."

Beschikkingen kunnen derhalve niet alleen gegeven worden door den President, doch ook door de organen, welke daartoe door hem gemachtigd zijn. Men denke in de eerste plaats aan de Gildeleiders. In hoeverre er in de practijk inderdaad [illegible] zal [illegible] om aan alle Gildeleiders, of ook aan andere organen beschikkinggevende bevoegdheid te verleenen, kan thans nog niet worden overzien.

Wat is nu echter het verschil tusschen een verordening en een beschikking? Wanneer dient een onderwerp bijwege van een verordening te worden geregeld, en wanneer kan met een beschikking worden volstaan?

Een verordening is een algemeen bindend voorschrift, een rechtsvoorschrift. Een beschikking is een regeling voor één bepaald geval. Bij verordening kunnen b.v. vastgesteld worden de minimum-salarissen van tooneelspelers, bij beschikking daarentegen zou geregeld kunnen worden de verplichting voor een bepaalden theater-ondernemer om, vóór den aanvang van een zekere tournée een aangegeven bedrag bij de Kultuurkamer te storten, als garantie voor de richtige uitbetaling der salarissen aan de door hem geëngageerde tooneelspelers. Een beschikking is derhalve geen algemeen geldend voorschrift, doch regelt steeds een bepaald geval.

Zoowel in verordeningen (artikel 21) als in beschikkingen (artikel 25) kunnen [illegible] straffen in het vooruitzicht gesteld worden bij de overtreding of niet-nakoming van de gestelde regelen. Noodzakelijk is dit echter niet; men denke b.v. aan de verordening betreffende de tuchtrechtelijke strafprocedure, aan de verordening betreffende de vrijstelling van het lidmaatschap voor publicisten of aan beschikkingen houdende benoeming van een functionaris, bij welke maatregelen geen plaats is voor een strafbedreiging.

Een verordening dient, om rechtsgeldig te worden, te worden afgekondigd in het Verordeningenblad der Nederlandsche Kultuurkamer (artikel 18). Een beschikking kan in het Verordeningenblad worden opgenomen, of aan den betrokkene worden medegedeeld (artikel 24). Indien men dan [illegible] bedenkt, dat een beschikking niet aan een bepaalden vorm is gebonden, dan volgt uit het bovenstaande, dat elk eenvoudig schrijven, uitgaande van den President of van organen, welke beschikkinggevende bevoegdheid hebben, dat een aanwijzing bevat aan den geadresseerde, feitelijk als een beschikking is te beschouwen. Zendt dus de Leider van het Filmgilde (wien inderdaad beschikkinggevende bevoegdheid is verleend) aan een [illegible] [illegible] feitelijk een beschikking. En [illegible] beiden in

dit schrijven een strafbedreiging (boete) aan het niet opvolgen van de aanwijzing, dan kan de geadresseerde bij niet-verschijning inderdaad tuchtrechtelijk worden gestraft.

Naar ik vertrouw, is door deze eenvoudige uiteenzetting het verschil tusschen de begrippen verordening en beschikking duidelijk geworden. Keeren wij thans echter weer terug tot den tekst van de Verordening No. 211/1941, dan moet worden vastgesteld, dat de Verordening zelf er niet in slaagt een duidelijk beeld van haar bedoeling te geven. Nadat immers artikel 22 heeft aangegeven, over welke onderwerpen in afzonderlijke gevallen beschikkingen kunnen worden gegeven, verklaart artikel 23:

„ingevolge het bepaalde bij artikel 22 ...... de President ...... meer in het bijzonder bevoegd" om:

„1) voorwaarden vast te stellen voor het openen en sluiten van, alsmede het uitoefenen van het bedrijf in ondernemingen, welke voor de uitoefening harer werkzaamheden lid der Kultuurkamer moeten zijn;

2) richtlijnen uit te vaardigen betreffende den inhoud van collectieve arbeidsovereenkomsten, welke tusschen de afzonderlijke beroepsgroepen, welke de Kamer omvat, worden aangegaan."

Men behoeft waarlijk geen jurist te zijn om te

beschikkingen kunnen worden gegeven. Deze onderwerpen zijn:

1. de uitoefening van de werkzaamheden, welke aan de verplichting tot het lidmaatschap ten grondslag liggen. Men denke aan een verbod of een bevel aan een of meer leden ten aanzien van een bepaald geval, samenhangende met de werkzaamheden, in verband waarmede het lidmaatschap verplicht is. Voorbeeld: aan een bepaalde onderneming wordt verboden zakelijke relaties met een zekeren persoon te onderhouden.

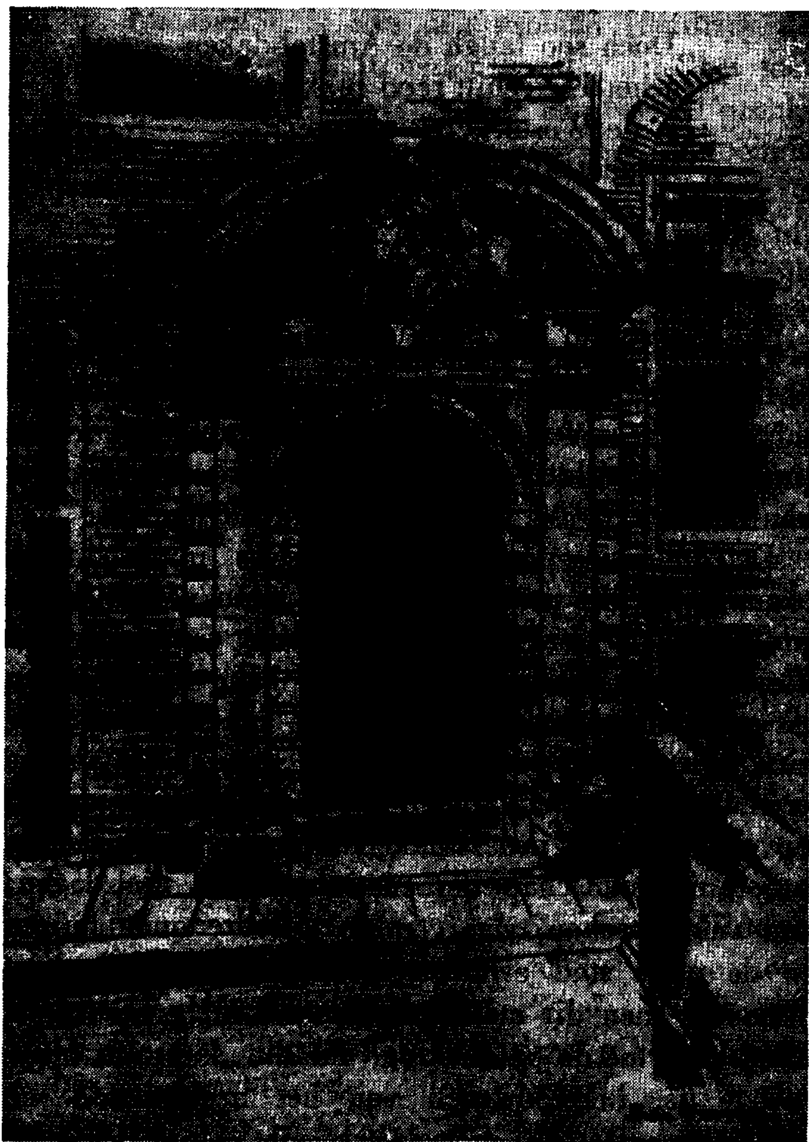
2. de deelneming aan de werkzaamheden van de Kultuurkamer. Voorbeelden: benoeming van een lid tot Gildeleider of tot Vakgroepleider; aanwijzing van een lid als vertrouwensman op een bepaald gebied.

3. die punten, welke bij een verordening aan een nadere regeling bij beschikking zijn overgelaten. De verordening dient derhalve uitdrukkelijk te bepalen, dat bepaalde aangewezen onderwerpen nader kunnen worden geregeld. Voorbeeld: een verordening, houdende een algemeen verbod, houdt de mogelijkheid van uitzonderingen open en stelt deze afhankelijk van toestemming van den Gildeleider.

De Overblijfselen van het Gildewezen te Amsterdam

door Ben Moritz

Na de revolutie van 1795, kwam in de Nationale Vergadering van 6 Juli 1796 de kwestie ter sprake tot afschaffing der gilden, een kwestie, die reeds vele jaren in het brandpunt der belangstelling stond. De voorstanders der afschaffing van de gilden, de patriotten van 1795, die de gelijkheid van rechten predikten, wenschten den invloed der gilden met hun privilegies en de daaraan in den loop der tijden verbonden corrupties te vernietigen. Zij wonnen dezen strijd eindelijk en toen de eerste constitutie was afgekondigd, beteekende dit het doodvonnis der gilden, die door hun eigen misbruiken ten val waren gebracht.

Poortje van het Wijnkoopersgildehuis Koestraat *Archief Ben Moritz*

De geschiedenis der negentiende eeuw toont ons, dat er nog herhaalde malen pogingen in het werk zijn gesteld om ze te doen herleven, doch al deze pogingen waren te vergeefsch. De moderne vakvereenigingen ontstonden als herleving van de oude gilden, doch een der eerste beginselen, waarvan het middeleeuwsche gilde de uiting was, namelijk dat er een natuurlijke band moest bestaan tusschen hen die hetzelfde vak beoefenden, ontbrak in wezen aan deze vereenigingen en zoo zien we in onzen tijd, dat ook deze vakvereenigingen weer gedoemd waren te verdwijnen om plaats te maken voor het op moderne leest geschoeide gildewezen.

Juist in dezen tijd, nu de belangstelling voor dit gildewezen sterk is toegenomen, is het interessant te zien wat er in eén stad als Amsterdam, die eertijds ruim vijftig gilden telde, in concreten vorm is overgebleven.

Wanneer men bedenkt, dat al deze gilden hun eigen vergaderruimte en bestuurskamers hebben bezeten — de een natuurlijk grooter en fraaier dan de andere — dan ziet men ook hier weer hoeveel herinneringen aan het verleden zijn verdwenen, hoeveel schoons hier is gesloopt en hoe weinig piëteit er vooral in de vorige eeuw heeft bestaan ten opzichte van historische erfstukken uit het verleden. De afbraakwoede, die de schoone Amstelstad zoo verminkte, die zoo veel wonde plekken sloeg in de oude binnenstad, heeft zich vanzelfsprekend ook hier op ontstellende wijze afgeteekend en dus ook van deze oude gildehuizen is het grootste gedeelte reeds lang verdwenen. In 1850 nog moest het Huidenkoopers-gildehuis aan het Rusland plaats maken voor de thans niet meer voor den eeredienst in gebruik zijnde katholieke kerk „de Ster". Ter plaatse waar zich nu de minder fraaie namaak-Romaansche ingang dezer voormalige kerk bevindt, prijkte voordien de heel wat sierlijker en schilderachtiger entree van dit gildehuis voor huidenkoopers, leerlooiers en schoenmakers, zooals wij dit thans alleen nog kennen van oude teekeningen. In dezen zelfden tijd, in het jaar 1856, verdween ook een ander gebouw, dat een sieraad voor de stad was en dat om geen enkelen reden behoefde te worden gesloopt. Dit ge-

bouw — de Westerhal — stond op de Westermarkt aan de zijde der Keizersgracht en bood onderdak aan de gilden der fruitverkoopers, spekslagers en kleinkramers. Wanneer men het prachtige Grachtenboek van Caspar Philips opslaat en men ziet daar deze Westerhal aan den voet van de Westerkerk, temidden van pittoreske gevels, waarvan er inmiddels ook vele zijn verdwenen, dan kan men zich eenigszins voorstellen hoe een belangrijk onderdeel dit gebouw in het stadsbeeld uitmaakte. Met het afbreken van dit schoone bouwwerk pleegde men een laatste wandaad ten opzichte van de historische overblijfselen der gilden. Het poover overblijfsel bleef gelukkig onaangetast, de thans nog bekende gildehuizen en herinneringen aan het gildewezen worden met zorg bewaard en onderhouden en behooren naast de talrijke overblijfselen uit de Gouden Eeuw tot de interessante bezienswaardigheden der stad.

Allereerst is er de Sint Anthoniespoort, beter bekend als het Waaggebouw op de Nieuwmarkt, dat uit- en

Poortje van het Metselaarsgilde Nieuwmarkt (Waaggebouw) ***Archief Ben Moritz***

inwendig tal van herinneringen aan de zeventiende eeuwsche gilden bewaard heeft. Deze in 1488 gebouwde stadspoort verleende in de zeventiende eeuw aan talrijke gilden een onderkomen en de ingangen naar deze vergaderplaatsen behooren thans nog tot de fraaiste poortjes in de oude stad. Een der mooiste is wel het poortje, dat toegang gaf aan de gildekamers van het Metselaarsgilde in een der hoektorens aan de Westzijde. Het poortje is prachtig bewaard gebleven, de verschillende metselaarswerktuigen zijn er boven de deur in basrelief uitgehouwen, terwijl boven het fronton, dat deze deur bekroond, ook weer een door metselaarsattributen geflankeerd medaillon is aangebracht, met daarin het gebeeldhouwde portret van een man, die een gekroonden troffel in zijn hand houdt. Sommigen beweren, dat dit het portret is van Hendrick de Keyser, den grooten bouwmeester — in welk geval het dan een zelfportret moet zijn, daar het poortje hem wordt toegeschreven — doch het is ook zeer wel mogelijk, dat het een portret is van Cornelis Dankertsz., die in 1595 werd aangesteld als stadsoverste-metselaar. Hij was een trouwe vriend van De Keyser en was gelijk met dezen lid van het gilde geworden en beëedigd in stadsdienst. De innige samenwerking van deze twee kunstenaars deed een dichter uit die dagen schrijven:

„Doch soo langh de Amstel-daken
In het IJe schitt'rend blaken,
En de Westerkerck van verr'
Op gaet als een Morgen-sterr'
Sal men noch van Keijser roemen,
En de naem van Dankertsz noemen,
Die het geen dat Hendrick schetst,
Konstigh met sijn hant op-metst."

De Keyser en Dankertsz leken volgens bestaande portretten zeer veel op elkaar en vergelijkt men deze met het medaillon, dan is het moeilijk te zeggen, wie van de twee hier is afgebeeld.

De omlijsting der kleine vensters in den traptoren boven dit prachtige poortje laten verschillende proefstukken zien, wiskundig zuiver gemetseld van kleine gele baksteenen. Ook de opgang in den toren is een aaneenschakeling van deze proefstukken, die zich voortzetten in de gildekamers, waar onder andere een fraai gemetselde schouw met getorste zuilen opvalt en welke proefstukken allen getuigen van de groote vakmanschap der metselaars uit die dagen; een vakmanschap, waarvan de tallooze oude huizen in de oude stad eveneens een getuigenis afleggen. Wanneer men dit metselwerk nauwkeurig beschouwt komt men tot de ontdekking, dat dit „konstigh opgemetst" is, hetgeen men van het negentiende- en twintigste-eeuwsche metselwerk niet altijd kan beweren. In een dergelijk klein onderdeel ziet men dan

wat er verloren is gegaan en hoe weinig waarde men aan vakmanschap op allerlei gebied heeft gehecht in onze dagen. Met de wederoprichting der gilden zal dit vakmanschap in eere worden hersteld, zullen hooger eischen worden gesteld en zal ook een metselaar weer blijk moeten geven, dat hij inderdaad zijn vak verstaat. De proefstukken van de meester-metselaars aan en in het Waaggebouw en het metselwerk van de prachtige grachtenhuizen zullen tot voorbeeld kunnen strekken; daarin zal men niet alleen kunnen zien hoe het kan, doch wat belangrijker is voor onzen tijd: hoe het moet!

Behalve het Metselaarsgilde hadden nog meerdere gilden de oude St. Anthoniespoort tot verblijf gekozen. Evenals aan de Westzijde van het gebouw zien we aan den anderen traptoren het poortje van het Schilders- of St. Lucasgilde. Boven de zware steenen lijst van de deur, waarin gebeiteld staat: „St. Lucasgilde", bevindt zich een basrelief, waarop de Evangelist Lucas schrijvende of beter gezegd teekenende aan een lezenaar is afgebeeld. Op den achtergrond ziet men een liggenden os, het onafscheidelijke attribuut van dezen heilige, de schutspatroon der schilders, beeldhouwers en glazenmakers, welke laatste twee in dit gilde waren ondergebracht.

Ook het prachtig bewaard gebleven poortje van het St. Lucasgilde is aan den grooten Hendrick de Keyser toegeschreven. In ieder geval vormt het met het poortje van het Metselaarsgilde een tweetal pronkjuweeltjes en waardige ingangen voor twee beroemde gildenkamers.

Een ander minder opvallend, doch daardoor uit historisch oogpunt bezien niet minder belangrijk poortje bevindt zich aan de andere zijde van het gebouw; het gaf eertijds toegang tot het vermaarde Chirurgijnsgilde, dat zijn schouwplaats had boven de Burgerwachtzaal in het midden van het gebouw. Het poortje vertoont het opschrift: „Theatrum Anatomicum" en aan de binnenzijde van het fronton dat de deur bekroont, den naam „Hypocrates". Deze laatste naam doelde op het onder dit fronton geplaatste thans verdwenen borstbeeld van den bekendste der zeven artsen uit de Oudheid van dien naam, die 460 jaar voor Christus op het eiland Kos werd geboren en wiens groote verdienste het was dat hij de geneeskunde tot een wetenschap verhief door haar af te scheiden van de filosofie en den godsdienst.

De deur vertoonde vroeger een afbeelding van een geraamte door Gerard de Lairesse geschilderd, welke schildering vergezeld ging van het filosofische opschrift: „Huc Tendimus Omnes" — „Hierin eindigen al onze pogingen". Ook deze afbeelding is, nadat zij verschillende malen gerestaureerd is geworden en later zelfs door een hekwerk beschermd werd, door de onvermoeibare activiteit van de

Poortje van het Smidsgilde Nieuwmarkt (Waaggebouw) *Archief Ben Morits*

Amsterdamsche straatjeugd reeds lang verdwenen. Het Theatrum Anatomicum werd ingericht in den in 1690 gebouwden middentoren, wiens binnenwand beschilderd is met de wapens der professoren die hier meer dan een eeuw hun anatomische lessen gaven, welke colleges door verschillende beroemde meesters van het palet uit de Gouden Eeuw, onder andere door Rembrandt, zijn vereeuwigd.

Een vierde gildepoortje aan het Waaggebouw vinden we in den Zuidwestelijken hoofdtoren. Het is het oude poortje van het Smids- of St. Eloysgilde. In basrelief is boven de deur een schild uitgehouwen, waarop de verschillende attributen van de smeden zijn afgebeeld. Tot dit gilde behoorden niet alleen de klein- en grofsmeden, doch ook de slotenmakers, de koperslagers, de messenmakers, de zwaardvegers en de roermakers. [1]) Het schild vertoont dan ook een sleutel, een hangslot, een hamer, een tang en een zwaard. Het eenvoudige, doch mooie poortje van het oude smidsgilde vormt thans den toegang tot het Waaggebouw, waarin het Amsterdamsch Historisch Mu-

seum in 1926 is ondergebracht en waar men naast de interessante voorwerpen en schilderijen, die betrekking hebben op de geschiedenis van Amsterdam, ook nog de diverse gildekamers kan bewonderen, waarvan die der metselaars wel de meest intact gebleven en bezienswaardigste is. Behalve dat hier de ruimte in den ouden toestand bewaard is gebleven, zijn hier nog verschillende oorspronkelijke meubelen en voorwerpen betrekking hebbende op het gilde te zien.

Naast [illegible] gildekamers der metselaars moet een [illegible] voorbeeld van een behouden gebleven [illegible] in de buurt genoemd worden. [illegible] het gildehuis der Wijnkoopers in de K[illegible] eigenaardig straatje, dat loopt van [illegible] bij de Nieuwmarkt naar d[illegible]burgwal. Het huis, dat op [illegible] van het voormalige Bethaniënklooster, [illegible] door de Confrerie van Wijnkoopers [illegible] uit deze confrerie het Wijnkoopersgilde [illegible] het in het bezit van dit gilde. Het is [illegible] dat het huis meer dan tweehonderd jaar [illegible] van een bekende wijnkoopers[illegible] het geheel in 1917 liet restaureeren en er een museum voor den wijnhandel vestigde. In de groote zaal, die nog geheel intact [illegible] in de oude [illegible] tal van herinneringen aan het oude gilde bewaard.

[illegible] van het uitwendig [illegible] poort, die toegang geeft tot dit oude gildehuis. [illegible] zoo'n prachtig stuk [illegible] straatje, waar eens een [illegible] en een Jan van der Heyden hun [illegible] in het [illegible] fronton, dat rust op twee zware zuilen, [illegible] schild, waarop de schutspatroon van de wijnkoopers, St. Urbanus, [illegible] in relief staat afgebeeld. Deze [illegible] poort, die tot de fraaiste der stad behoort, is [illegible] door Pieter de Keyser, zoon van den [illegible] Hendrick de Keyser, die zijn vader na diens dood in [illegible] in stadsdienst opvolgde.

De twee thans nog [illegible] gildehuizen [illegible] tot [illegible] N.Z. Kolk een [illegible] den Spaanschgezinden tijd. Wanneer de officieren en onder-schappen van het Prinselijk leger het toen nog Spaanschgezinde Amsterdam wilden bezoeken, was dit toegestaan mits zij in kleine groepen de stad betraden en hun wapens tijdelijk aan de poort afgaven. In het najaar van 1577 arriveerde een half dozijn soldaten en een luitenant in de stad. Nadat zij den nacht op een feest hadden doorgebracht, haalden zij den volgenden morgen met krijgshaftige gevoelens bezield hun wapens uit de poort terug en trokken met eenige andere wapenbroeders, die zij toevallig ontmoetten, langs den Nieuwendijk de stad in na de poortwachters gevangen te hebben gezet. Bij de N.Z. Kolk werd rechtsaf geslagen, waardoor zij bij het Korenmetershuis terecht kwamen. Bij dit gebouw aangeland meenden zij, dat dit het stadhuis van de stad was, hetwelk dan ook met veel rumoer bestormd en ingenomen werd. Toen de geuzen op hun overwinningstocht op den Dam belandden, werden zij daar door een sterke krijgsmacht teruggeslagen, hetgeen niet zonder bloedvergieten gepaard ging. Dit is een tragi-komisch feit uit de geschiedenis van het oude Korenmetershuis, naar aanleiding waarvan Alberdingh Thijm dichtte:

„Links was het Korenmetershuis, waar plompe
Staatsche klanten
Als was 't Amsterdamsch stadhuis — hun
zegeteeken plantten. . . ."

Het nieuwe gebouw, zooals wij dit thans nog kennen werd in 1620 gebouwd in den typischen stijl dier dagen en wat het uitwendige aangaat is het tot op heden vrijwel ongewijzigd gebleven. Het werd namelijk in 1898 grondig gerestaureerd en in 1923 door de Gemeente in huur afgestaan aan „Het Nederlandsch Persmuseum", die het gebouwtje tot op heden in gebruik heeft. Het is een juweeltje van Hollandsche bouwkunst uit het begin der zeventiende eeuw en zooals gezegd een der mooist behouden gebleven gildehuizen uit dien tijd. Boven den ingang, die men langs een dubbele stoep bereikt, houdt een relief met korenmetersbenoodigdheden de herinnering aan de oude bestemming levendig. Op een in een der localiteiten zich bevindende oud-Hollandsch schouw [illegible] deze zelfde attributen aangebracht.

Het andere behouden [illegible], dat der makelaars, mag een [illegible] worden, daar het heden ten dage [illegible] van de makelaarsvereeniging in een [illegible] vereeniging nog altijd gebruikt wordt. [illegible] hier [illegible] voorwerpen betrekking hebbende op het oude gilde, zijn hier nog [illegible] N.Z. [illegible] op den hoek [illegible] heeft. [illegible] De [illegible]

De Frankische Kultuur

DOOR J. DELSING

Hollandsche kultuurwereld binnen, als b.v. Cuypers. Maar voor het overige bleef de Frankische kultuur onopgemerkt. Men zag het uiterlijke vertuis, waar men niet doorheen vermocht te kijken en men zag vooral de industrieën en handelsobjecten.

Misschien is het echter wel een zegen, dat de Frankische kultuur het contact met de officieele verloor. Niet al het vreemde wordt klakkeloos overgenomen, gelijk dit in de ontwortelde kultuur van internationale groote steden het geval was. Intuïtief, maar zorgvuldig kiest de Frank het slechts aan zijn wezen beantwoordende om het met zijn aard te versmelten.

Voor den liberaal was de „kultuurloosheid" der Frankische gouwen, van het Saksische land en van het Friesche heitelân iets vanzelfsprekends. Wat hij onder kultuur verstond, kon immers alleen gedijen in de

boer vast aan zijn Frankische hof. Ook het z.g. Romeinsche hoevetype schijnt in dezen niets anders te zijn dan vóór de betere weerbaarheid in een vierhoek aan elkaar gebouwde Frankische hoeven. Het gemeenschapsleven is er ... plichten ... gesproken wordt, bestaan deze wel en worden ook in eere gehouden. Typische voorbeelden: De Roermondsche „Put" als buurtgemeenschap, het Zuid-Limburgsche „Bageröt" op den 1sten Mei, d.i. de hulp aan den verhuizenden pachter.

Maar het Frankische kultuurbesef gaat verder. Het blijft niet staan bij het vasthouden aan de oude boerenwaarden en gebruiken.

we nu ontdekken, dat ze onzen rijkdom uitmaakt. De Friesche kultuur werd altijd wel erkend als iets eigens, hoewel nooit naar waarde gewaardeerd. Tusschen de Saksische kultuur der Oostelijke gouwen en de Frankische kultuur van Brabant en Limburg bestaan, naast groote verschillen,

Saks leerde over het algemeen slechts den Hollander als handelaar en koopman kennen, tegen wiens opdringerigheid en „slotheid" hij zich alleen maar met een souvereinen glimlach kon verzetten.

Ondanks het feit, dat de Frankische kultuur niet wordt bepaald door den behoudenden stijl van het Saksische ras, maar door den tot daden dringenden van het Noordras, is zij toch sterk behoudend in alles, wat den eigen aard aangaat. De Frank bleef, ondanks het clericaal-politieke vernis, waarmee men hem vooral in de laatste veertig jaar trachtte te bedekken, trouw aan eigen aard. De Limburgsche priester-dichter Schrevrs schreef, dat de Limburgsche boer een heiden zal blijven, zoolang men hem zijn afgody den grond niet ontnomen heeft. Ook de Frank houdt en eert zijn oude zeden en gebruiken, die geschapen werden door den ouden Frankischen boerenaard. Talloos zijn nog de gebruiken, die niet slechts aan de oude tijden „herinneren", maar die werkelijk nog een stuk van zijn leven en de wijze, waarop de mensch deze beleeft. In de boeren, die met de processie over hun veld trekken, leeft nog hetzelfde gevoel van Gods- of godenverbondenheid als twee, drieduizend jaar geleden. De Limburgsche boer, die zijn afweerkruisen of -bezem aan hof en stal aanbrengt, is dezelfde als zijn voorvaderen. De uitbundige Carnavalsfeesten luiden blij de lente in. Blij spelen de kinderen met de Paasch met de oude symbolen van ei en haan. Energiek houdt de boer vast aan zijn Frankische hof. Ook het z.g. Romeinsche hoevetype schijnt in dezen niets anders te zijn dan voor de betere weerbaarheid in een vierhoek aan elkaar gebouwde Frankische hoeven. Het gemeenschapsleven is er sterk. Hoewel niet van „naberplichten" gesproken wordt, bestaan deze wel en worden ook in eere gehouden. Typische voorbeelden: De Roermondsche „Put" als buurtgemeenschap, het Zuid-Limburgsche „Bageeren" op den 16den Maart, d.i. de hulp aan den verhuizenden pachter.

Maar het Frankische kultuurbesef gaat verder. Het blijft niet staan bij het vasthouden aan de oude boerenwaarden en -gebruiken. De geest van den Frank is beweeglijk. Hij voelt in zich den Noordschen voorwaartschen drang tot verovering van nieuw land, werkelijk of geestelijk.

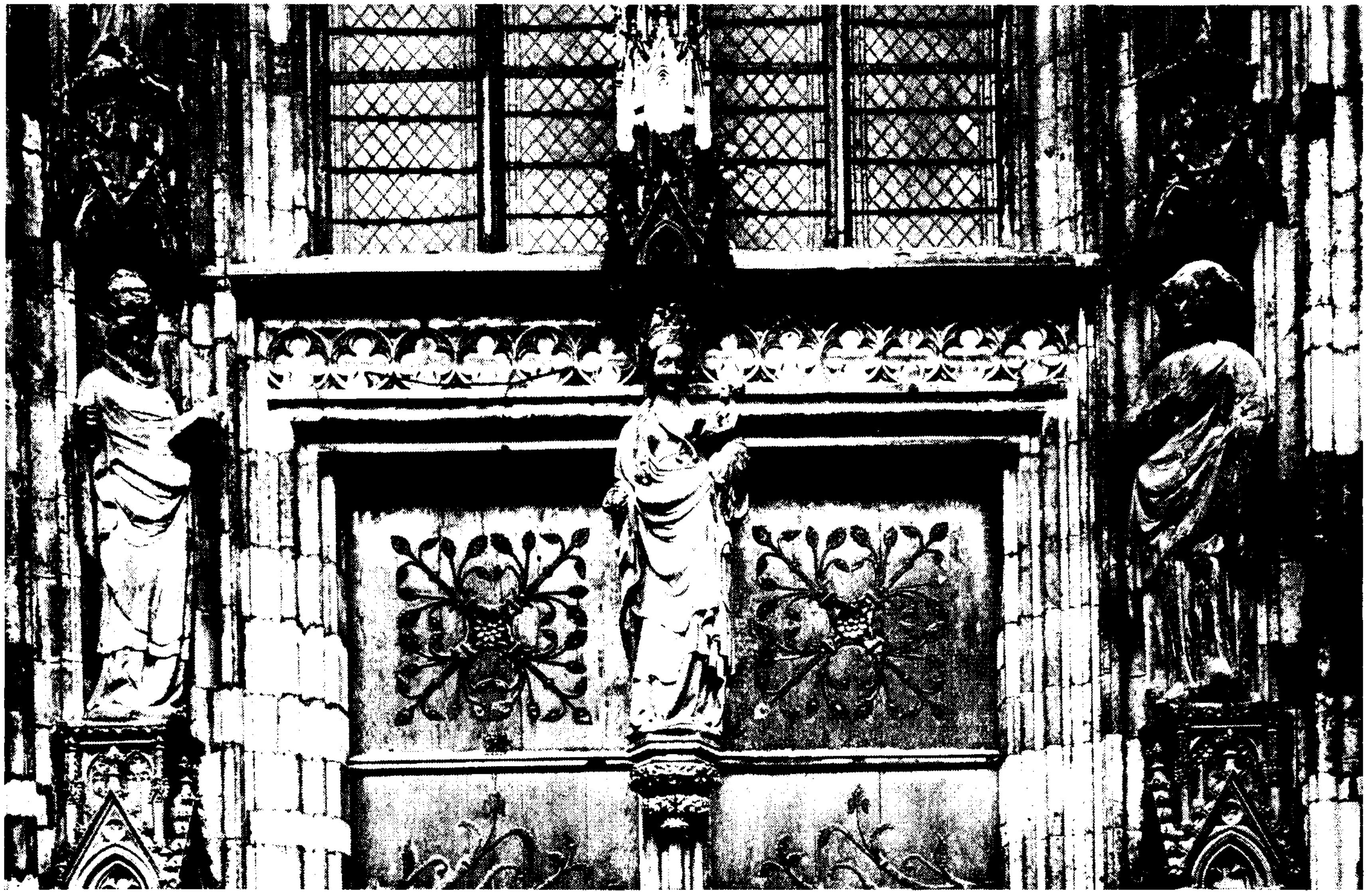
Door zijn beweeglijkheid neemt hij vreemde dingen in zich op, die hij echter niet vreemd laat, maar die hij omsmelt en versmelt met zijn eigen wezen, zoodat ze niets vreemds meer hebben, maar nieuw ontstaan met het stempel der eigen geaardheid. Frankisch kultuurbesef en Frankische kultuurschepping zijn een [illegible] dynamiek, een voortdurende aanval en afweer, voortdurende spanning en afstooting niet als resultaat de eigengeaardheid, gelijkgeaarde kultuur. [illegible] de Frank de Romeinen terug, maar nam de [illegible] over, [illegible] hem een en

gaf er politieke gestalte aan volgens de eigen geaardheid. Zoo nam Veldeke vorm en stof van de Romaansche dichtkunst over, gaf er eigen gestalte aan en bracht haar als leermeester aan de Duitsche stammen. Zoo maakten de Franken van het ridderwezen een Germaansch instituut. Maar tevens stonden Frankische boeren met inzet van hun leven pal tegen de opdringende verfransching. Zoo werdt de Frankische schilderkunst in de gebroeders Van Eyck de bakermat van de moderne schilderkunst, die het leven en de wereld durft te zien en uit te beelden in al hun heerlijkheid.

Toendertijd was de Frankische kultuur nog de „officieele". Maar ook thans nog leeft er in de Frankische gouwen een kultuur, die bloeit ondanks haar onbekend boven den Moerdijk. De muziekkultuur heeft zich deze bekendheid in zekere mate wel weten te verwerven. Het Maastrichtsch stedelijk orkest is ook buiten Limburg bekend. Maar de talloose muziekvereenigingen, die eigenlijk den grondslag leggen voor een hoogstaande muziektraditie, als zangkoren en harmonie-orkesten zijn helaas bekender in Aken, Düsseldorf, Luik en Brussel dan in Den Haag of Amsterdam. Veel, maar stil werdt in de Frankische gouwen op kultureel gebied gewerkt: schilders zijn er vele en goede, al zijn ze anders dan de Hollandsche. Beeldhouwers, bouwers, glazeniers doen er stil hun werk. Af en toe dringt er eens een de officieele Hollandsche kultuurwereld binnen, als b.v. Cuypers. Maar voor het overige bleef de Frankische kultuur onopgemerkt. Men zag het clericale vernis, waar men niet doorheen vermocht te kijken en men zag vooral de kolen, de industrie- en handelsobjecten.

Misschien is het echter wel een zegen, dat de Frankische kultuur het contact met de officieele verloor. Niet al het vreemde wordt klakkeloos overgenomen, gelijk dit in de ontwortelde kultuur van internationale groote steden het geval was. Intuïtief, maar zorgvuldig kiest de Frank het slechts aan zijn wezen beantwoordende om het met zijn aard te versmelten. Door de sterke binding aan den eerouden eigen aard, die den Frank ondanks zijn openheid voor het vreemde kenmerkt, bleef ook zijn kunstkultuur geworteld in de volksgemeenschap, bleef zij dus rechtgeaard. Zoo geeft de Frankische kultuur het vasthouden aan de eigen geaardheid, aan eigen zeden en gebruiken en tevens het voorwaarts dringen in het nieuwe en vreemde, aan de Frankische gouwen een volkomen eigen gezicht, verschillend van het Saksische en Friesche, maar ook van het internationale gezicht der groote steden.

Frankisch kultuurscheppen, dat in de harmonische vereeniging van den aanval op en den afweer van het nieuwe en vreemde, van het voortbouwen op en uit het behoud van het oude, eigengeaarde

Madonna boven den ingang van het portaal der Wiesenkirche *Foto: Städtisches Verkehrsamt Soest*

DE STAD SOEST

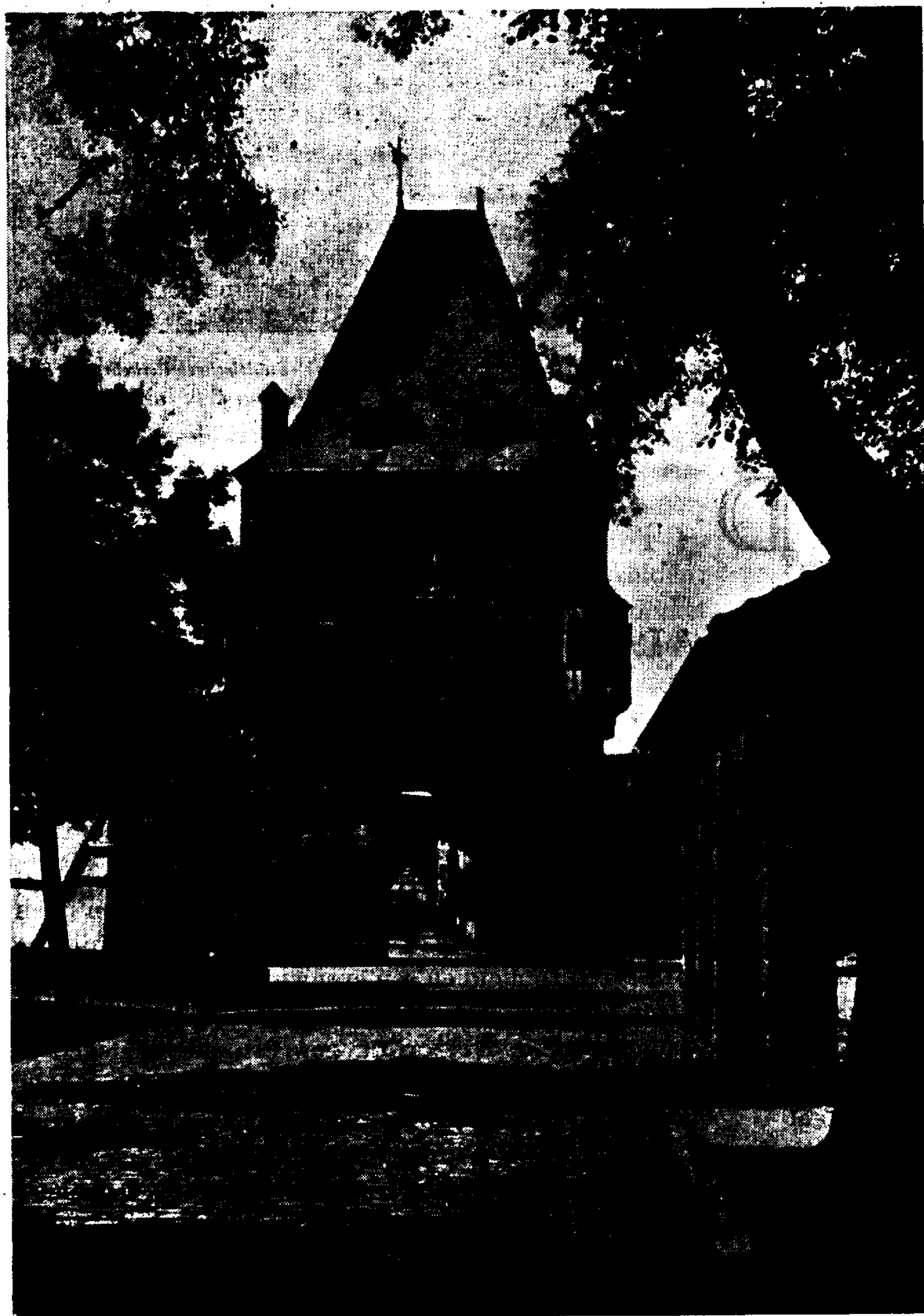
DUITSCH NATIONAAL MONUMENT

DOOR H. BUYS

Het feit, dat de stad Soest in Westfalen tot Duitsch nationaal monument is verklaard, heeft opnieuw de vraag op den voorgrond gebracht, om welke waarden het in de architectuur feitelijk gaat. Van eeuwigheidswaarden is voornamelijk sprake, wanneer wij het hebben over de begijnhoven te Leuven, over Ravenna, Brugge, Rothenburg of Walcheren. Inderdaad bestaat er een groot verschil tusschen de gebouwen in deze steden en o.a. ook in de stad Soest en de hedendaagsche architectuur. Wij zien zich volgens velen in de bouwkunst niet anders voltrekken dan een proces van vereenvoudiging, verzakelijking, mechanisatie, ontnuchtering, terwijl ons bij het aanschouwen van werken uit vroegere kultuurtijdperken een niet te definieeren fijnheid en een evenwicht van verhoudingen treffen, die verloren schijnen te zijn gegaan. Het is o.a. graaf Hermann Keyserling geweest, die er tegen is opgekomen, dat wij bezig zijn de emotioneele sfeer, de gevoelswaarden uit de kultuur te verbannen. Voor het streven, deze kultuurgoederen te behouden, is het feit symptomatisch, dat de stad Soest tot nationaal monument werd verklaard. Dat bij het zoeken naar een nieuwe kultureele basis de monumenten van geestelijke kultuur, van geestelijke gemeenschappelijk-

heid zich in toenemende belangstelling verheugen — daarvan getuigt het boekje, dat Julius Overhoff over deze stad heeft geschreven. [1]) De schrijver behandelt in min of meer lyrische ontboezemingen de vele Romaansche, Gothische en Barokke bouwwerken, die men er aantreft: „......als die Pastoren von ihrer Ordnung und Freiheit sprachen, anderen Wortes gewiß aber doch in der gleichen Bemühung". Overhoff verstaat echter de taal van de gebouwen en van het landschap — de vermaarde Soester Börde — en kan een voortreffelijke tolk zijn. Elke van de vele kerken heeft er haar eigen gelaat. Groene zandsteen is het kenmerk van Soest. In organischen vorm wordt een stuk kultuurgeschiedenis tot leven gewekt. Overhoff sticht in zijn boekje als het ware een wijsgeerig gebouw, uitgaande van de ervaring van de ruimte. Hij toont voor zijn landstreek het verdwijnen van de ruimtekunst in de late Gothiek aan, die zoo vaardig was en snel in het bouwen van kerken. Soest wordt terecht een stad genoemd, waarvan innerlijk en uiterlijk met elkaar in harmonie zijn. Daarom treedt de Barok er niet overheerschend op, maar ernstig en bescheiden. Een overvloed van beschouwingswijzen voor een stad doet zich hier voor: het stijgen met de torens, het voortschrijden met de hallen, het wegglijden met de heuvels. Door dat alles heen zingt droefheid over veel, dat verloren ging, zichtbaar gemaakt o.a. aan de „verbeteringen" van onbekwame restaurateurs. Indien er in dit belangrijke boek een tendentie zit, dan is het deze — misschien tevens het mene tekel voor de ontspoorde bouwkunst: Terug naar de oorsprongen!

Het is in het bijzonder het tectonisch karakter van de Europeesche bouwkunst, waaraan op het oogenblik in de uitgebreide litteratuur aandacht wordt geschonken. Terug naar de oorsprongen wil voor het Germaansche gebied ongetwijfeld ook zeggen: terug naar den houtbouw. De Kochenhofsiedlung te Stuttgart, het fraaie berghuis boven het Inn-dal van prof. Schmitthenner zijn in dit opzicht wellicht étappen. Het woord tectoniek is van Griekschen oorsprong: samenvoeging van staven en balken. Door de klare scheiding van steun en last behoort de Grieksche tempel, met alle vormen, die er van zijn afgeleid, tot de tectonische gebouwen. Tectonisch is derhalve iedere constructie, waarvan de dragende bestanddeelen, zuilen, peilers, staven, duidelijk gescheiden zijn van de gedragen bestanddeelen, de balken. Tectonisch is derhalve zoowel de houtbouw, die in de Duitsche steden, toen de barok er hoogtij vierde, is ten onder gegaan, de vakwerkbouw van Noord-Duitschland, waarvan voortreffelijke voor-

SOEST, OSTHOFENTOR
Foto: Städtisches Verkehrsamt Soest

Oude huisjes in Soest, met op den achtergrond de Petrikirche. *Foto: Städtisches Verkehrsamt Soest*

beelden o.a. in de stad Soest worden aangetroffen, als de blokbouw van Scandinavië en Rusland. Het is opmerkelijk, dat deze opvatting van het bouwen, die welhaast door het stereotome principe, baksteenbouw en betonbouw scheen te zijn verdrongen, voor een belangrijk deel is ingegeven door de bezinning op den eigen aard van de Germaansche gebieden. De eerste sporen daarvan droeg reeds de Kochenhof-siedlung, die destijds door 23 architecten onder leiding van prof. Schmitthenner in houtbouw is opgetrokken. De tentoonstelling, die in September en October 1933 aldaar is gehouden, liet zien, dat Duitschland toen reeds groote verwachtingen had van de herleving van den houtbouw; geheel deze expositie toch was gewijd aan de velerlei toepassingen van houtconstructies. De woningen aan de Kochenhof toonden aan, dat ook in dit materiaal door de nieuwe werkwijzen, die het o.a. mogelijk maken, de houtconstructies buiten het bereik van vocht te houden, degelijk werk te doen. De Duitsche overheid zorgde voor nauwkeurige voorschriften wat de te verwerken houtsoorten betreft, zoo aangaande luchtdroogheid en kwaliteit, waarop de afdeeling materiaalonderzoek van de Technische Hoogeschool te Stuttgart regelmatig toezicht houdt. Het feit, dat men op de daken van deze woonwijk de verfoeilijke dakkapellen wist te vermijden kwam aan het uiterlijk zeer ten goede en het hout op zichzelf is bovendien een materiaal, dat dengeen, die het gebruikt, als het ware tot eenvoudige oplossingen dwingt en hem er voor behoedt, zijn eventueel aanwezige barokke bouwfantasieën den vrijen teugel te laten. Een van de belangrijke eigenschappen van de Kochenhofsiedlung, waardoor zij ook de bewondering afdwingt van volkomen zakelijk georiënteerde architecten, is deze, dat de woonwijk boven het rationeele uit, ook de eigenaardige psychische hoedanigheden heeft, die in andere experimenten ontbraken. De eigenaardige convergentie van de scheppende vermogens van verschillende groepen architecten wijst in de richting van differentiatie, welke door ras-

kenmerken wordt bepaald. De rationalisten poogden vergeefs den soms noodlottigen invloed van de groote steden naar het platteland over te brengen. Tegenover deze invloeden heeft een verstandige leiding van het bouwwezen alle krachten in te spannen, om het oude, voor zoover het levenskracht bezit, te handhaven en [illegible] te cultiveeren, het nieuwe, daar waar het [illegible] vraagt, met beleid, maar ook met gevoel in [illegible]. Niet terwille van aesthetische sentimentaliteiten is de waarde van de traditie belangrijk, maar [illegible] in den grond der zaak de beste [illegible] uitdrukking is van de be[illegible] — [illegible] uitsluitend de materieele — [illegible] der eeuwen gelijk blijven [illegible] Op dit feit [illegible] kwaliteiten [illegible] in Duitschland vooral Schultze [illegible] de aandacht [illegible] voor zoover [illegible] want al te sterk [illegible] het karakter van een streek kan ongetwijfeld evengoed remmend op de kultuur werken als haar bevorderen. Het boerenhuis in een villagebied is misplaatst. Romantische camouflage van gebruiksgebouwen niet minder. Maar een ijzeren brug, die een bergdal overspant, kan, juist door de tegenstelling tot het landschap, daarin voortreffelijk op haar plaats zijn. Tenslotte is het niet het begrensd van een sentimenteel geladen heimatschut of anderzijds van brutale eigenzinnigheid, die over de waarde van een bouwwerk op zichzelf en voor de omgeving beslist, maar de hoedanigheid van de oplossing van het bouwvraagstuk.

Er is nog zooveel te redden. In de kleine steden, zegt Julius Overhoff in zijn boekje over de stad Soest, is nog de orde van het dorp, de aarde en de sterren. Zij gaan te ruste en slapen in. Onder vensters en kozijnen staat de duisternis. Nu en dan valt uit de hoogte van een toren, een zwaren druppel gelijk, de slag van een klok klinkend op den grond, de golven wijken uiteen en zoemen weg door de holle, gewelfde straatjes. Onze groote steden daarentegen zijn reeds [illegible] uit de orde van onze aarde [illegible] altijd wakker blijven. Alleen haar gelaatstrekken worden anders. Wanneer de arbeidsstroom van den dag is weggevloeid [illegible] legt zij [illegible] op. En naarmate de nacht vordert, wordt de [illegible] en dunner, om eindelijk in den morgen de [illegible] nacht gebleekte huid weer prijs te geven. [illegible] Soest is daar niet geheel aan ontkomen [illegible] een middel[illegible] stadje [illegible] geretoucheerd. [illegible] armoede [illegible] er zich na [illegible] de [illegible] eeuw [illegible] de resten van de belangrijke profane gebouwen [illegible] is er [illegible] heid, [illegible] alles is [illegible] stadje gegroeid [illegible] Binnen de muren [illegible] boomgaarden, schuren en [illegible] zegt, dat [illegible] de verschillende vakwerkhuizen [illegible] op de andere [illegible] toch spreken [illegible] taal. Maar [illegible] midden [illegible] de gebouwen [illegible] taal [illegible] Overal, waar de [illegible] drie generaties [illegible] plaats zochten, [illegible] de straten [illegible] Daar is geen [illegible] alle individualiteiten, die de schouders [illegible] de hagen afsluiten: er is geen [illegible] Hoe leelijk, hooghartig en nijdig [illegible] individualisme! Zij willen tot iederen prijs van elkaar verschillen, maar omdat hun kracht niet toereikend is, om werkelijk karakters te zijn, is hun de vreemde maskerade voldoende, de afgeleefde wapenrusting van alle tijdperken en landen: spookachtige flarden van Griekenland en Italië. Er is iets in van rusteloos rondzwalkende geesten — zij waren van ons bloed, maar waar hadden zij hun ziel geborgen? Wij zullen onze harten zeer groot moeten maken en zeer sterk, om dit alles weer in orde te krijgen en deze wereld terug te geven hetgeen wij verloren hadden: de ruimte. Waarom een nationaal monument? Omdat in dit middeleeuwsche stadje een der laatste bestanddeelen schuilt van een wereld, waarin het psychische en het materieele harmonieerden. De ontmoeting er mede kan ons helpen de gespletenheid overwinnen, die achter ons ligt en die wij moeten overwinnen, willen wij leven. Daarom zoeken wij haar gelaat. Maar ondanks allen goeden wil kan dat niet zonder de precieze nauwgezetheid in het concrete, die de wetenschap van de vorige eeuw ons heeft geleerd.

Julius Overhoff: „Ein Buch der Stadt Soest", uitgave [illegible] Leipzig.

„Moeilijkheden bij de Beeldende Kunsten"

DOOR A. GARDENBROEK

Kunst en moeilijkheden zijn twee begrippen, die helaas bijna synoniem geworden zijn. Nu kunnen moeilijkheden slechts door doeltreffende „daden" uit den weg geruimd worden en de Nederlandsche Kultuurkamer, die „de daad" als richtlijn heeft, zal deze dan ook stellen. Doeltreffendheid vereischt begrip, dat slechts kan ontstaan door een volledig kennen en doorgronden.

Het zeer nederige maatschappelijke niveau der beeldende kunstenaars in het algemeen [illegible] hun scheppingskracht. De *uitzichtlooze* strijd om het bestaan, om zich van de allernoodzakelijkste levensbehoeften te kunnen voorzien, bracht velen tot het vervaardigen van legio zoogenaamde verkoopstukken, die in feite een vernedering beteekenen voor het scheppend talent. De N.K.K. zal de middelen moeten vinden om den *kansloozen* strijd om het bestaan der kunstenaars geleidelijk om te zetten in een [illegible] strijd [illegible] een voor ieder begaafde, [illegible] lijke taak. Een gezonde [illegible] is [illegible] frissche [illegible]. Het gevoel [illegible] is mede [illegible] de kunstenaar [illegible]

[illegible]

[illegible] een moeilijkheid, die [illegible]

De N.K.K. beoogt een bloeiende kunst voor en door [illegible] van ons volk.

Ook de goede verhouding tusschen den vakman en den amateur [illegible] in plaats van een wederzijdsch waardeeren kwam er mede als gevolg van de algemeene verwildering, het in diskrediet raken en de weinige aandacht voor het edel ambacht, een bijna belachelijk concurreeren. Het herstellen van de juiste verhouding in dezen, het zoo zuiver mogelijk bepalen van iedere standaard en plaats is een van de vele moeilijke taken der N.K.K. Intense en heldere voorlichting en het tot in de perfectie opvoeren van het vakmanschap zullen zeker wegen blijken te zijn, die naar de oplossing voeren.

Bijzondere moeilijkheden spelen voort uit den huidigen oorlogstoestand. De voornaamste is wel het gebrek aan materiaal. En wat is niet aan materialen plegen beeldende kunstenaars te gebruiken. Linnen, spieramen, lijsten, verf, lijnolie, terpentijn, zeep, penseelen, steen, metalen, gips, diverse gereedschappen, hout, allerlei papiersoorten, steenkolen geven tezamen een zeer onvolledige opsomming.

Ieder materiaal heeft zijn eigen moeilijkheden en dikwijls bijna onmogelijkheden voor de verkrijging. Besprekingen met talrijke bureaux moeten worden gevoerd en allerlei pogingen [illegible] om zooveel mogelijk ter beschikking te kunnen stellen. Als daarnaast [illegible] nog een vergroote vraag naar kunstwerken merkbaar is, wordt het duidelijk, dat [illegible] normen moeten worden gesteld en het van kultureel belang is, dat het nog voorradige materiaal beschikbaar wordt gesteld alleen voor diegenen, wier werk van bedoelde waarde is.

Als [illegible] vraagt [illegible] wat hij dezen [illegible] ondervindt, [illegible] het woord „Kitsch" [illegible] „Kitsch-handel" [illegible] juiste [illegible] tureele en moreele [illegible], waardoor [illegible] van ons volk in dezen [illegible]. Het is de verheerlijking van het [illegible], die

gelukkig tot een zoodanige hoogte is gestegen, dat het toppunt wellicht is bereikt en de kentering dus nabij moet zijn. Gelukkig zullen komende geslachten ons dit niet kunnen verwijten, daar er niets vergankelijker is dan deze zonder vakkennis geproduceerde bazarrommel. Hoogstens zal er in de geschiedenisboekjes een pagina voorkomen, waarin op even goedmoedige, meewarige wijze over dezen windhandel zal zijn geschreven als nu over dien in tulpenbollen.

Maar afgezien daarvan dient het kwaad toch te worden bestreden en dit kan op vele manieren, directe zoowel als indirecte.

De groote moeilijkheid bij de directe oplossingen is, om de lichtzinnig, maar ook dikwijls in onwetendheid, „belegde waarden" zooveel mogelijk geleidelijk tot niets te doen vervloeien.

Hoevele schilders zien hun naam (met een andere voorletter) niet misbruikt door gewetenlooze knoeiers. De verordening op schuilnamen biedt het wapen om aan dit euvel radicaal een einde te maken.

De practijken van den kunsthandel en de noodzaak om hier door middel van bindende voorschriften een gezonderen toestand te scheppen, hebben de volle aandacht van de N.K.K. Ook deze materie is buitengewoon ingewikkeld. Het vaststellen van prijzen, van een redelijke winstmarge, een controle-apparaat en het geleidelijk liquideeren van ondeugdelijke voorraden zijn reeds problemen, die bij de ordening van den kunsthandel onmiddellijk rijzen.

Minder nog dan de wandschilderkunst is de beeldhouwkunst in ons land in de gelegenheid geweest tot bloei te komen. De nieuwe tijdgeest zal, in en door zijn omvatten van het gansche volk, als vanzelf brengen de manifestatie van de in de wereldsmidse gehamerde volkseenheid, die zich zal uiten in groote volksmonumenten. En de wandschilder èn de beeldhouwer dienen te beseffen, dat zij gedurende dit grootsche proces van volkswording zich hebben voor te bereiden op het moment, dat juist zij geroepen zullen worden om door het scheppen van meesterwerken vorm te geven aan deze herboren volksziel. Het is geen lichte taak om in dezen zoo uitzonderlijk moeilijken tijd, den beeldhouwers en wandschilders de voorlichting en den steun te verleenen, die hen klaar moeten maken voor de schoone taak, die hun wacht.

Hoewel de beunhazerij bij de grafische kunstvakken, ook al door de typische geringschatting van het groote publiek voor dezen tak der beeldende kunsten, geen al te grooten omvang heeft aangenomen, zijn ook hier vele moeilijkheden. Men hangt tot nu toe in te vele gevallen liever een slecht „olieverfschilderij op linnen", dan een goede ets of houtsnede.

Hoewel het verre van mij is om de groote waarde van goede reproducties te willen onderschatten, is het toch de vraag of de veelheid dier reproducties de volle ontwikkeling van de grafische kunst niet remt, terwijl tevens het probleem van de auteursrechten naar voren treedt.

Terwijl er bijna geen kunstvak is te noemen, waarvan de beoefenaars een grootere verantwoording dragen ten opzichte van de volksgemeenschap, dan dat der restaurateurs, is er tevens zeker geen, waarin de beunhazerij een grootere kans heeft gehad. Het is werkelijk ontstellend hoeveel schade aan ons volksche kultuurbezit er is berokkend door de vele pseudo-restaurateurs.

Buitengewoon moeilijk is het speciaal bij dit vak om de juiste voorwaarden te scheppen, die aan dit euvel paal en perk kunnen stellen.

De reclamekunst, die er door haar geaardheid zoo geheel op gericht is de aandacht van het geheele volk te trekken, is daardoor van grooten invloed op den volkssmaak. Daarom alleen reeds is het van groot belang, dat de N.K.K. hierbij controleerend optreedt. De reclamekunstenaar is wel zeer sterk overgeleverd aan de willekeur van zijn opdrachtgevers. Allerlei wantoestanden zijn hier het gevolg van. Niet betaalde opdrachten, onredelijke risico's, het niet mogen signeeren van eigen werk, diefstal en misbruik van ideeën en ontwerpen, het niet vergoed krijgen van gemaakte onkosten en het ongelimiteerd optreden van allerhande prijzenpiraten zijn er wel de voornaamste van. Ook hier zullen voorschriften worden gegeven, die een juiste verhouding tusschen de belangen van kunstenaar, opdrachtgever en volk veilig moeten stellen.

Hoewel ik geenszins de pretentie heb hiermede alle bestaande moeilijkheden te hebben aangegeven, zal de lezer, die deze uiteraard eenigszins droge opsomming tot hiertoe heeft gevolgd, het toch met mij eens zijn, dat de bestaande problemen veel talrijker en ingewikkelder zijn dan men bij een oppervlakkig overdenken zou kunnen inzien. Mijn bedoeling is echter en alleen om een poging te wagen, U eenig inzicht te geven in de talrijke vraagstukken, die zich om oplossing vragen en daardoor begrip te kweeken voor de grootsche taak die [illegible] op zich heeft genomen tot verheffing van de Beeldende Kunsten in ons Nederlandsche Volk.

Ieder Kunstenaar, die niet tot de kleinzielige politieke meeloopers behoort, zal toch zeker bereid zijn mede te werken aan het tot stand brengen van een harmonischen volkstaat. Gij, kunstenaar van Nederland, [illegible]. Uw woord en Uw daad, de Nederlandsche Kultuurkamer, hebben te maken tot datgene, waarvoor zij in het leven geroepen is: een machtig Instituut tot bevordering en bescherming van de Nederlandsche kultuur en haar scheppers.

HAUPTMANN ZONDER ETIKET

Bij de opvoering van „Rose Bernd"

De tijd van de „-ismen" ligt achter ons. Maar wij moeten er voor oppassen niet in een nieuw „-isme", het anti-isme te vervallen en dat doen wij als we kunstwerken uit een nabij verleden verwerpen omdat zij behoorden tot een richting die voor ons als „-isme" heeft afgedaan. Wij zijn thans toe aan de door Nietzsche verlangde „Umwertung aller Werte" en daarvoor is noodig dat wij de werken van vroeger tijden — en vooral die uit de nog dicht achter ons liggende periode, uit den tijd waartegen wij de meeste bezwaren hebben — her-ijken op het gehalte der persoonlijkheid, die ze schiep.

Bij de beoordeeling van een naturalistisch drama als „Rose Bernd" van Gerhart Hauptmann moeten wij daarom — liever dan stil te staan bij de vraag, waarom het naturalisme voor den hedendaagschen tooneelschrijver onbruikbaar is geworden — de vraag stellen, in hoeverre Hauptmann er in geslaagd is, *zijn* persoonlijkheid in dit werk tot uiting te brengen.

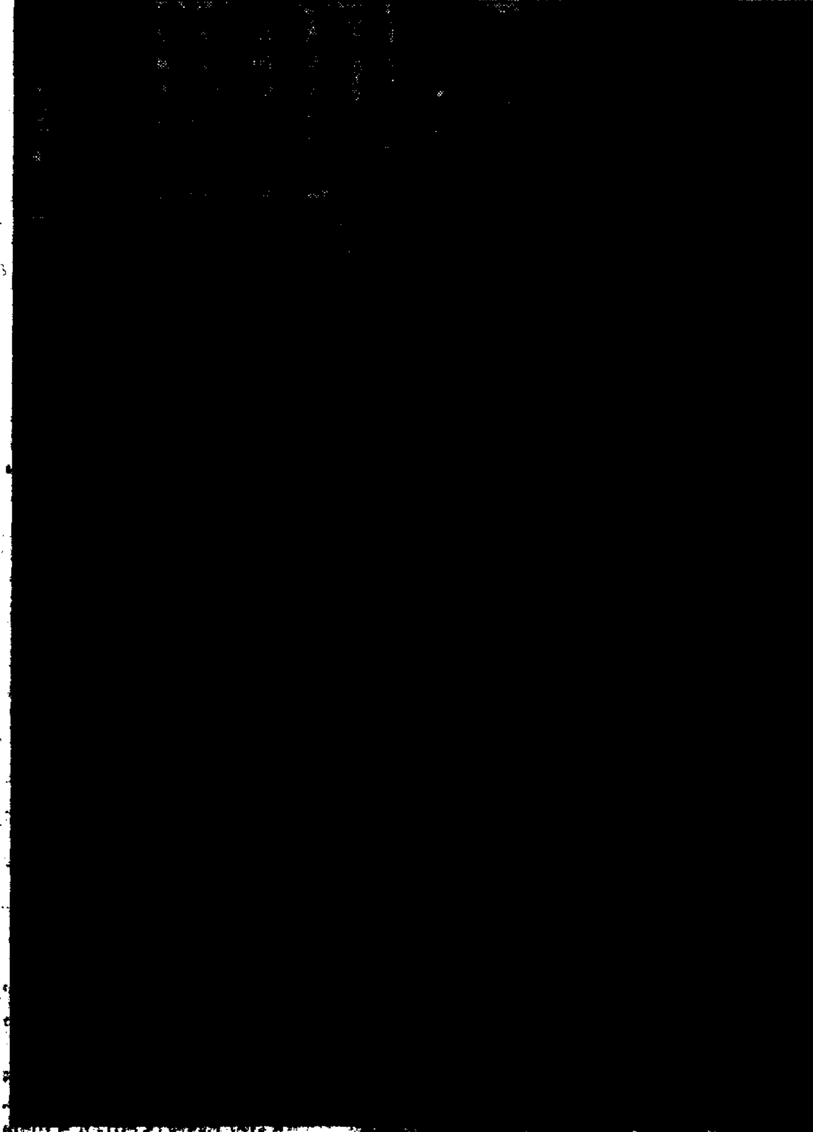
Daarbij mag men echter het begrip persoonlijkheid vooral niet vereenzelvigen met individualisme. Een kunstenaar verdient een persoonlijkheid te worden genoemd (dat is inderdaad een onderscheiding!), wanneer hij, zoonoodig dwars tegen den geest van zijn tijd in, zijn onwankelbare trouw beleed aan zijn eigen natuur en daarmee — want dat zal steeds het geval zijn, als hij werkelijk een oorspronkelijk, scheppend kunstenaar is — aan de menschelijke natuur in het algemeen en aan den aard van zijn ras in het bijzonder.

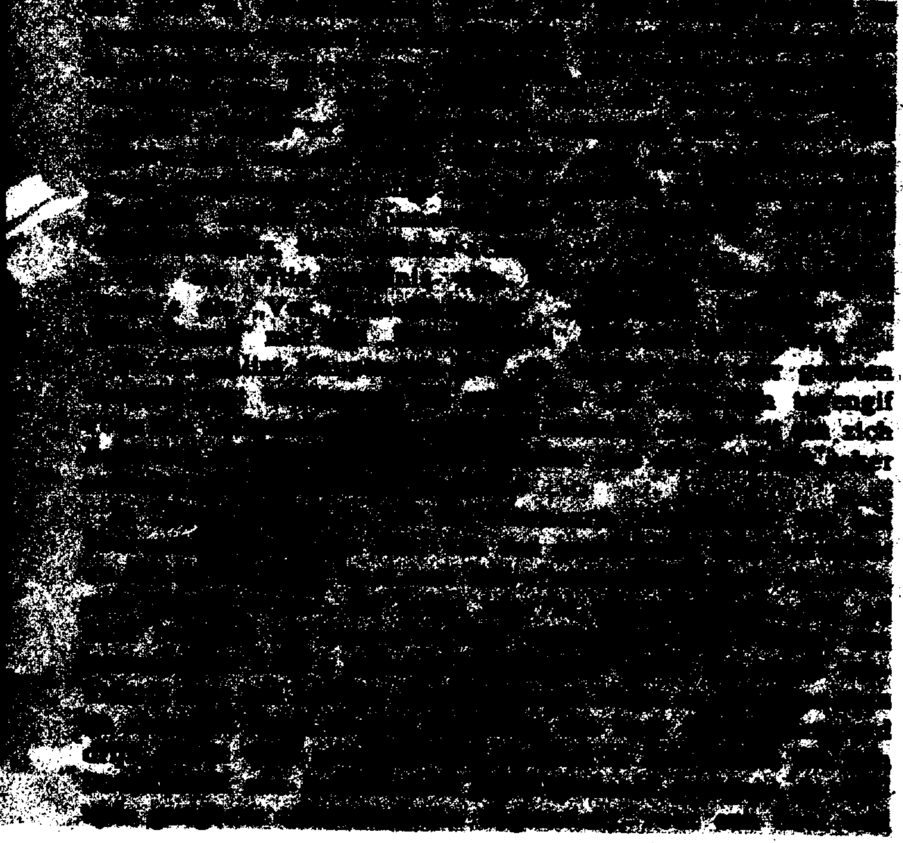
De volksche kunstenaar — om dat veel misbruikte woord nu ook eens in het juiste verband te bezigen — is *altijd* een persoonlijkheid. Hij slaagt er steeds in zijn eigen aard, en daarmee het meest wezenlijke van zijn ras en zijn volk in zijn werk te uiten, zelfs wanneer hij — zooals Hauptmann in zijn naturalistischen tijd — een kunstrichting aanhangt, die in het algemeen weinig geschikt moet worden geacht om dat wezenlijke te openbaren.

Misschien heeft Hauptmann, onder invloed van dat „-isme" minder bereikt dan bij zijn aanleg mogelijk ware geweest, indien hij van den aanvang af, ook wat de *middelen* van zijn kunst aangaat, geheel zijn eigen weg was gegaan. Nu dit niet het geval is geweest, hebben we ons af te vragen, wat dat „-isme", dat ons verder niet interesseert (omdat geen enkel „-isme" op zichzelf van belang is), van Hauptmanns persoonlijkheid, van zijn menschelijkheid en zijn eigen-aard intact heeft gelaten. Ik geloof dat dat zéér veel is. En de opvoering van zijn „Rose Bernd", ter gelegenheid van zijn tachtigsten verjaardag, gegeven door het Noord-Hollandsch Tooneel, heeft mij, en ongetwijfeld velen mèt mij, in die overtuiging versterkt.

Het bezwaar van ons, voorvechters voor een volksche kultuur, tegen *alle* „-ismen" is niet dat kunstenaars in een bepaalden tijd een bepaalden stijl kiezen; dat geschiedt, als

Willy de Vos-Dunselman (links) ...
Mien Duymaer van Twist als mevrouw ...

CHR. DE GRAAFF

Hauptmanns „Rose Bernd” bij het Noord-Hollandsch Tooneel
In het middelen v.l.n.r.: Just Chaulet (Streckmann), Karel Baars (Keil) en Willem van der Veer (vader Bernd)

Foto: A. Peperkamp

Jan H. Eekhout: Groot-Duitsche Dichtkunst. *Een reeks vertolkingen, 216 blz. (Uitg. „De Schouw", Den Haag, 1942).*

In zijn reeks vertalingen — vertolkingen — van de Duitsche lyriek in de laatste [illegible] jaren, was Eekhout het er met zich zelf over eens — als dichter én als vertaler — dat lyriek niet te vertalen, ja, [illegible] te vertellen is.

Hij heeft getracht deze gedichten te vertolken om zoodoende zijn Hollanders [illegible] Vlaamingen — een overzicht van de lyriek van [illegible] Groot-Duitsche Rijk te geven.

Daarmede [illegible] de [illegible] jaren onbekende gedichten, de meer dan [illegible] onbekend gebleven Duitsche dichters, nader tot zijn volk gebracht.

In een [illegible], teruggetrokken werken, dat getuigt van ver[illegible] vermogen [illegible], heeft hij dikwijls tot het dagen van den morgen in zijn werkkamer de taak volbracht, welke voor hem geen [illegible] arbeid was, neen, Eekhout heeft [illegible] gezongen, zooals hij tot heden in zijn eigen taal gedichten schiep.

Wanneer hij in zijn inleiding tot „Anthologie nationalsozialistischer Lyrik" schrijft: „Er verpolt" [illegible] aangeven, dat de Duitsche [illegible] het gedicht zelf leerde [illegible] het [illegible] van den kunst[illegible] vervlechting.

De[illegible] en de geest van het gedicht [illegible]. En zoo kan de Nederlander Eekhout ver[illegible] ook in deze vertolkingen de ziel van Duitschland, [illegible] van het Duitsche Volk, zich openbaart.

Waar de Dichter spreekt en de boer en de fabrieksarbeider, hebben zij allen een onverbrekelijke kameraadschap gevonden: want de Duitsche dichter speelt niet langer den verfijnden aestheticus, vaart niet op een meertje en ziet dit voor de zee aan, dicht niet naast het leven, doch hij weet — evenals de arbeider — in het hart van het leven te staan!

De bloemlezing brengt in een zuivere indeeling de gedichten „Zur Erwachung", over den „Glaube", over den Führer, den „Kampf", „Erde, Arbeit, Adel" en sluit af met den scheppenden vorm uit het levensgeheim „eines neuen Mythus".

Met bewondering kan Eekhout's arbeid als pioniersarbeid der vertolking, welke hem een groote vrijheid daarbij liet, worden betiteld.

Het is een arbeid, welke slechts door een kunstenaar kan worden gepresteerd, die reeds meerdere malen werken uit de wereldliteratuur heeft vertaald.

H. Lohse

Uit bovenstaand behandelden bundel vertolkingen citeeren wij:

DE DUITSCHE AARDE

Wie kan onze zielen dooden,
Wie het jonge bloed verderven!
Bukt de boom als stormen woeden,
Bloedt de stam [illegible] kerven.
In de Duitsche aarde dringend
Al bedwingend,
In een nooit zich willen [illegible],
Vaart de wortel zijn [illegible] leven.

[illegible] harten [illegible],
[illegible] de [illegible] oogen [illegible],
[illegible] tot [illegible];
[illegible] in Duitsche aarde dringend
Al bedwingend,
In een [illegible] willen geven
Daar Uw [illegible] leven

Wie kan onze [illegible] boeien
Wie den jongen [illegible] verneeren!
Uit ons Zijn zal [illegible]
Vlammen, die den nacht verheeren,
Want in Duitsche aarde dringend
Al bedwingend,
In een nooit zich willen geven,
Stijgt ons leven groot ten [illegible].

ERWIN GUIDO KOLBENHEYER

EENMAAL

Eenmaal, een nacht,
Stoot een angst u omhoog.
Het dreunt door uw sponde
Van groote slagen;
En huis
En aarde
Dreunen. . . .

In gansch het ontzaglijk heelal
Enkel dit [illegible] luiden,
Luiden. . . .

Het is uw hart.

GERHARD SCHUMANN

K. O. Paetel-Plassmann: Ehre ist Zwang genug. *(Uitgave Ahnenerbe-Stiftung Verlag, Berlin—Dahlem.)*

De Germaansche [illegible], die ook voor ons gereleand moeten worden te [illegible] als erfenis onzer voorvaders, worden hier in een reeks voordrachten en opstellen behandeld en [illegible]. Uit dezen bundel wordt het ons eerst recht duidelijk, hoe onze geestelijke en lichamelijke [illegible] ontwikkeling verbonden zijn in een onverbrekelijken samenhang, en hoe zij eveneer en even onverbrekelijk verbonden zijn met het leven in, en de belevenis van vroeger tijden. De leidende gedachte van het eerste hoofdstuk „Ehre ist Zwang genug" waarvan de [illegible] titel ontleend, brengt Plassmann als volgt onder woorden: „Der unmittelbar drängenden Not gegenüber versagt im Letzten aller Zwang, es bleibt nur die Ehre und das Ehrgefühl. Sie ist die einzige Autorität, die in Notzeiten Dauer und Bestand hat; der Zwang allein kann sie niemals ersetzen, sondern höchstens verdrängen und unwirksam machen." Een aantal titels van verschillende hoofdstukken, als: Der Verfall der Kampfmoral; Das Verschüttete Erbe; Sippe und Kriegerbund; Germaniens europäische Sendung; Landnahme oder Kolonisation; Germaniens Sendung und Ihre Erfüllung, zal eerder dan een lange synopsis, duidelijk maken hoe belangrijk dit boek ook voor Nederland is, in het bijzonder voor allen in Nederland die leven voor en vanuit de Groot-Germaansche Idee.

Jan van Rhenen

J. C. Nachenius: De verhouding van Man en Vrouw in den Nieuwen Tijd. *(Uitg. Storm.)*

De verhouding der geslachten is evenzoo rasgebonden als [illegible] zijn eigen [illegible] vorm. Het [illegible] zijn [illegible] uitdrukking bestond op den regel, dat alle leven en levensuitingen aan [illegible] gebonden [illegible] [illegible] in den [illegible] tijd, [illegible] der Zuidelijke [illegible] van het Christendom [illegible]. Dit Christendom [illegible] volkeren geboren, [illegible] Nachenius [illegible] tegenstelling tusschen de Germaansche [illegible] het natuurlijke [illegible] de oeroude [illegible] het beleven der Germaansche volkeren [illegible] sibbe-gedachte, die uitgroeit tot volksgedachte [illegible] tijd tot [illegible] Nachenius [illegible]: „het [illegible] Germaanschen Noordschen [illegible] in [illegible] Een revolutionaire [illegible].

Dr. L. H. van Rossum

UIT DE TIJDSCHRIFTEN

De Weegschaal, *October* 1942. Uit J. H. Scholte's „Gerhart Hauptmann" citeeren wij:

„Ons land heeft den Silezischen dichter zijn hulde betoond naar aanleiding van zijn zestigste verjaardag. Geestdriftig was de ontvangst in de Hollandse Schouwburg, waar zo vele van zijn stukken waren gespeeld. Hij las uit eigen werk, virtuoos, indrukwekkend. Het slot van de avond werd een ware ovatie: „Een donderend applaus", schreef een der grote bladen, „riep Hauptmann telkens voor het voetlicht terug en met een bij deze sterke en zo zeer gevierde figuur sympathiek aandoende schuchterheid kwam hij daarvoor danken." Wie dit geestelijk festijn beleefde, moest er een sterke herinnering aan behouden. Ook persoonlijke banden zijn er tusschen den dichter en ons land. Hij denkt aan ons volk met waardering en sympathie. Wij eren in hem een bijzonderen geest, die op onze letterkunde in jonge jaren krachtig heeft ingewerkt, wij zijn hem erkentelijk voor wat hij aan de wereld schonk, wij begroeten hem met de betuiging van onze dankbaarheid en met onze wenschen voor zijn leven en zijn kunst."

De Waag, 13 November 1942. In „Raszuiverheid schept Cultuur" zegt J. Duising o.m.:

„Voor ons is ras stijl van leven en scheppen van waarden in dezen stijl. En omdat door vermenging zelfs van Europeesche rassen onderling deze stijl verloren gaat, moet voor onzen tijd, die na een lange periode van verval van het ras, zich op de eigen geaardheid bezint, raszuiverheid vooropstaan."

Opvoeding in volkschen geest, 14 November 1942. Dr. F. Breedvelt schrijft in „De invloed van den opvoeder":

„Wij van het Opvoedersgilde zijn de meening toegedaan, dat de opvoeding van het kostbaarste wat ons Volk bezit, — de jeugd — slechts in handen mag zijn van positief ingestelde opvoeders, van opvoeders dus, die de eischen van den nieuwen tijd volkomen verstaan en bereid zijn zich te allen tijde in te zetten ten bate van de Nationaal-Socialistische levenshouding. In groote kringen van het onderwijs is deze gedachte nog niet doorgedrongen. Men denkt, door neutraal te zijn, evenéens te kunnen opvoeden. Deze gedachte deelen wij niet, al geven wij direct toe, dat veel opvoeders haar volkomen [illegible].

Groot is [illegible] de invloed van den opvoeder op de [illegible]."

Ons Toonee[illegible], November 1942. [illegible] [illegible]

[illegible]

ge u ernstig op uw roeping en uw taak wilt bezinnen. Uit uw werken tusschen gammele coulissen en voor „gewone" menschen zonder „rok en avondjurk" kan een cultuur groeien, waaruit straks dit tooneel, dat we nu nog „beroeps"-tooneel noemen, tot een nieuw leven zal komen. Een tooneel, dat de groote traditie van dit land waardig is."

Der Norden, September 1942. Hierin treffen wij o.a. beschouwingen aan van H. A. M. van der Heijden over Hugo de Groot en van Bert Lefèvre over Felix Timmermans.

Die Kunst im Deutschen Reich, August/September 1942. Iedere aflevering van dit tijdschrift is steeds onvergelijkelijk mooi en een lust voor het oog. In dit nummer treffen wij weer prachtige afbeeldingen van werken van de groote beeldhouwers Arno Breker en Josef Thorak aan, benevens schitterende reproducties van tal van oude en moderne schilders.

Hollandsche Post, October 1942. Uit Gerhard Bednarski's „Eenheid van kunst en geloof" citeeren wij:

„De huidige ontwikkeling der kunst tot hoogste vormen is slechts denkbaar, wanneer de Noordsche mensch haar uit zijn geloof laat voortvloeien, en wel uit dat geloof, dat overeenkomstig is met zijn eigen aard. Velen verstaan het wellicht niet, wanneer wij zeggen, dat dit geloof alles insluit, wat kunst is. Onze zedelijkheid, de innerlijke vastheid van ons leven, onze wereldaanschouwing, ons aanvoelen van het Goddelijke in het Al en in ons zelf: drukken wij dat niet in de kunst uit, zijn niet haar vormen de tempels van ons geloof? Laten wij ons ook aan dat woord herinneren: Alle kunst is natuur, evenals alle natuur kunst is." Hier hebben wij de synthese van het geloof uit Noordschen aard: de natuur is voor ons de plaats van alle Goddelijke werking, de kunst uitdrukking van de Goddelijke scheppingskrachten, die in den mensch werken."

Signaal, 2 October 1942. Behalve de gebruikelijke oorlogsreportages houdt deze aflevering een bijdrage getiteld „De oorlog komt een kunstwerk te hulp" in.

In het Novembernummer wordt een beschouwing gewijd aan Florence, als hoofdstad van de Europeesche kunst.

Hamerslag (?), 7 November 1942. In „Omgang met boeken" lezen wij:

„Wanneer men de voortbrengselen van de boekdrukkunst door de eeuwen heen overschouwt, voelt men zich verplaatst te midden van de raadsels, de innerlijke [illegible] en [illegible] van het geestesleven, ja [illegible] van het eeuwige en vergankelijke. Zielsverwantschap en [illegible] vinden hier uitdrukking in een hoogeren klank.

Van een goed gekozen en keurig samengestelde bibliotheek gaat een bekoring uit als van muziek of [illegible], die zich uit het leeven van het zakenleven, van den gezelschappelijken omgang of van de [illegible] activiteit in de eenzaamheid van [illegible] teruggetrokt, beseft geheel en al wat [illegible] voor hem beteekent, zelfs al [illegible] anders dan ontspanning. [illegible] ook hier gelegenheid tot [illegible]. Men kan met een boek een [illegible] vriendschap. In welk een voor[illegible] met de druk tot ons? Hoe lang werd [illegible] tot hij in de laatste decenniën [illegible] opstanding beleefde? Het [illegible] weer valt te knoopen [illegible] „zwarte kunst", zooals die [illegible] genooten werd gehuldigd. [illegible] genot als [illegible], die het wonder van het [illegible] zag."

Frits Sampimon